

PARTIZANO DZŪKO DIENORAŠTIS

1948 m. birželio 23 d. –1949 m. birželio 6 d.

1948 metai

Birželio mėn. 23 d.*

Prieš keletą dienų gavau iš brolio laišką... Jis... pažadėjo atvažiuoti, bet dabar aš pradedu bijoti dėl jo. O jeigu jį čia, kaime, kas atpažins? Jeigu sučiups rusai ir istrebiteliai?..

Kaip pasikeitė gyvenimas. Prisimenu, kaip mes visi dar namie gyvenom... turėjom, ko tik norėjom. Karas ir rusai sunaikino viską. Dabar mes tik benamiai kampininkai. Aš turiu nuosavybėje automatą ir pistoletą, nuo kurio niekad nesiskiriu, brolis – keletą knygų svetimame kambaryje, vargšė mama ir dėdė – Urale. Visiškai pagal partizanų dainą:

Tu Urale, motinėle,
Tėvas jau šaltuos kapuos...

Vakar pas mus buvo Vytas, Nemunas ir Genys. Aiškinomės jų nesusipratimus...

... Jau antra diena klausom Miko nupirkto radijo. Kol kas veikia neblogai. Nepaprastai sunku klausytis Ankaros. Barškėjimas, tarškėjimas daro klausymą sunkų.

Ruošiamės leisti laikraštėlį. Vedamasis bus mano, parašytas prieš mėnesį laiko. [Minimas laikraštėlis – *Laisvės varpas*, Dainavos apygardos organas. – A. K.] Popieriaus jau labai nedaug turime. Žaibą prašėme, kad atsiųstų, bet apie tą nieko negirdėti. Jo, Rugio ir Vanago laukiam kiekvieną dieną pasirodant.

Šiandien ūkanota diena ir tarpais lyja. Savo dienoraštį rašau „žvyrduobėje“. Kažkur girdėti piemenų dainavimas. Dainuoja partizanišką (prt. Vilko) dainą. Tą dainą pirmą kartą išgirdau pavasarį prie Nemuno, vykdamas pas Ažuolį [1947 m. balandžio mėn. – A. K.]. Iš tadaėjusių šiandien jau nėra Jūrininko, Gandro, Vaitkaus, Ažuolaičio, Pakšto.

Pas Ažuolį vyko pirmas didžiulis (?) Dainavos apygardos vadų sąskrydis. Atmintinos dienos Punios šile – „šaulių salėj“ (taip buvo vadinamas bunkeris, kuriame mes posėdžiavom). Tada mes tris dienas

---

* Vytas (Merkys) – Adolfas Baublys
Nemunas – Vincas Kalanta
Genys – Petras Vaitkus
Mikas (Audrūnas, Vaišvilkas) – Mikas Babrauskas
Žaibas – Vaclovas Voveris
Rugys – Jonas Jakubavičius
Vanagas – Adolfas Ramanauskas
Vilkas – nežinomas kovotojas
Ažuolis – Domininkas Jėčys
Jūrininkas – Albertas Perminas
Gandras – Kostas Simelevičius
Vaitkus – Juozas Sarkus
Ažuolaitis – Jonas Cibulskas
Pakštas – Jonas Jusas
Klevas – Vytautas Subačius
Aras – Mykolas Petrauskas
Tėvukas, Litas – Sergijus Staniškis

vis vakarais susirinkdavome į tą bunkerį. Čia buvo ir daugiau pažįstamų: Klevas (Subačius), Aras (Petrauskas), na, ir pats Ažuolis. Pas Ažuolį jautėmės kaip pas tikrą vadą. Mes visi tikom vadintis jo vaikais. Nuo to laiko, kai aš jį mačiau Alytuje, jis buvo žymiai pasenęs. Turbūt, kad su barzda. Rankas buvo apsibintavęs. Sako, egzemą turėjęs. Gandras vėliau man pasakojo (jau po Ažuolio žuvimo), kad Ažuolis mane pažino dar iš ankstesnių laikų.

Nuo to laiko jau metai praslinko. Dabar ten Tėvukas sėkmingai tvarkosi. Tik tų žuvimų, žuvimų... Bet kur jų nėra?!

Lygiai prieš trejus metus – 1945 m. vasarą – sėdėjau belaisvių lageryje, Brno mieste. Ir vis tik nors tai buvo ir belaisvių lageris, bet aš ten buvau įsitaisęs kaip namie. Žinoma, tik lagerio negalima lyginti su namais. Maistas ten buvo puikus, nes aš buvau vyriausia galva maisto aprūpinime: prižiūrėjau gal penkias virtuves. Bet ten trūko laisvės, ir dėl to trūko visko. Kaip šiandien atsimenu, kaip dažnai sėdėdavau prie spygliuotos lagerio tvoros ir godžiai žiūrėjau į gatvėje vykstantį laisvą gyvenimą. Tada pro mano akis praslinkdavo gražiai, elegantiškai apsivilkę čekės, jaunos merginos... Ir krūtinėje kažkas virdavo. Kildavo nepaprastas ilgesys tėvynės, pažįstamų vietų, draugų, merginų. Ach, kokios žavingos čekaitės atrodydavo! Prieš mūsų lagerį stovėjo keli dideli namai. Juose buvo pilna gyventojų. Pirmame aukšte gyveno graži mergina, ir aš dažnai per tvorą žiūrėdavau į jos langą. Mūsų akys dažnai susitikdavo. Bet argi čekaitei gali rūpėti kažkoks balta jūrininko uniforma apsivilkęs belaisvis.

Niekas negali įsivaizduoti, kaip yra brangi laisvė belaisviui. Visos mūsų kalbos sukdavosi tik apie tai. Mes tiesiog fantazuodavom.

Tada mes patekom į lagerį apie 12, o gal ir daugiau lietuvių. Mūsų didžiausiai laimei, visi patekom į virtuvę iš pat pirmos dienos. O aš tapau net „viršininku“. Tad ir mūsų būklė buvo nepalyginamai geresnė negu visų kitų belaisvių. Tačiau vokiečiams buvo blogai. Kokios jų eilės stovėdavo ties mūsų virtuvėmis ir prašydavo duonos! Nieko daugiau, tik duonos. Už tai galėjai gauti laikrodžius, fotoaparatus, auksinius žiedus ir t. t. Išdidieji vokiečių karininkai pasidarė tokie maži prie mūsų virtuvės po to, kai pabadavo keletą dienų.

Tame lageryje išbuva apie tris mėnesius. Paskiau mus iškėlė į svetimšalių lagerį. Ten buvo jau blogiau. Susitikom tokį K. ir dar vieną lietuvį, kuris jau buvo spėjęs pamiršti lietuvių kalbą. Bet, pabuvęs su mumis, vėl pradėjo kaip reikiant kalbėti.

Paskui išvažiavom į Vengriją, Budapeštą. Lageris buvo pilnas bjaurių rusų, su kuriais mes niekaip negalėjome sugyventi. Lageris stovėjo ant Dunojaus kranto.

Dar vėliau kelionė ant vagono stogo per visą Vengriją, Rumuniją, Moldaviją...

Jei kada turėsiu ūpo, būtinai reikėtų aprašyti visą tą kelionę.

Šiandien užteks rašyti. Reikia tiesti anteną ir klausyti radijo.

Liepos mėn. 12 d.*

Mūsų gyvenimas toks turtingas įvairiais nuotykiams, kad aš jau nesuspėju visko surašyti į dienoraštį. Mums dabar prasidėjo laimingosios dienos. Tiesa, yra keletas ir šešėlių, bet jie lieka nustelbti gerų žinių.

---

* K. (Kostas, Rainys) – Kostas Baliukevičius

Vieversys – Julius Karpis

Strazdas – Jurgis Čaplikas

Tigras – Pranas Sviklas

Liepa – Jonas Simelionis

Lakūnas – Alfonsas Kasiulynas

Girinis – Bernardas Navickas

Pirmiausia tai sulaukiau brolio... K. nuo to laiko, kada aš jį mačiau, žymiai pasikeitęs... Jau ne tas, koks buvo prieš 4–5 metus. Dabar jis visiškai suaugęs, subrendęs vyras. Ir aš, ir jis, man taip atrodė, iš pradžių jaudinomės. Bet tai buvo tik iš pradžių.

Jis mus visai kitaip įsivaizdavo. Galvojo, kad mes „pasileidę“ – atseit geriam, pas merginas einam, na, ir šaudom be jokios tvarkos. Tačiau pas mus rado tikrai vienuolišką gyvenimą. Kaip krankliai, juodais Žaibo kombinezonais apsivilkę, mes tikrai buvom panašūs į vienuolius.

Aš stengiausi duoti K. tikrą mūsų partizaninio judėjimo vaizdą. Rodžiau įvairias bylas, net ir iš užsienio gautą medžiagą, fotonuotraukas ir t. t. Visa tai jį nepaprastai sudomino, kad net pats pradėjo siūlytis į partizanų eiles. Aš, tiesą pasakius, nenoriu to. Jeigu žūsiu, tai bent jis liks motinai suraminti, jai padėti. Aš neigiamai atsakiau į tokį naują sumanymą. Jeigu, žinoma, mongolai pradės kabintis, tada aišku.

Pabuvo jis pas mus apie 2 dienas. Aš jį stebėjau ir supratau, kad vis tik mūsų darbai jį paveikė. K. dar pas mus būnant, V. vakare atvedė ir Miką, kuris negalėjo sulaukti pistoletų ir čemodano ir todėl pats dviračiu atvažiavo. Sutarėm, kad žmogus jam visa tai pavėžės plentu iki sutartos vietos. Sutarėm ir sutartinius ženklus. Mikui daviau keletą šimtų, kad nupirktų nuorašinio popieriaus, ir jis tuoj išvažiavo.

K. rytojaus dieną apie 12 vai. išėjo. Žadėjo atvažiuoti už mėnesio. Paprašiau, kad temą iš dabartinio studentų gyvenimo parašytų.

K. išėjus, mes su Vanagu likom dviese. Nuobodu. Kažkaip nesinorėjo vėl grįžti prie seno darbo. Vieversys jau kelinta diena buvo išėjęs. Nunešė Vanago rašytą laišką pulkininkui, kuris kažkur apie Kauną vadovaująs partizanams. Aš vėl pradėjau rašyti žinias. Vanagas pradėjo rinkti iš Užsienio Deleгатūros biuletenio pernykščius sveikinimus.

Liepos 10 d. pradėjom spausdinti laikraštėlį. Vakare atėjo Bevardis ir kiek vėliau Strazdas. Atnešė nuo Rugio raštėlį, kuriuo kvietė atvykti mane arba Vanagą. Pasirodo, dėl tos spausdinimo mašinos. Sekančią dieną aš su Strazdu išvykau. Radom Rugį tarp keturių sienų bunkeryje. Aš buvau visiškai šlapias. Pakeliui lijo ir – svarbiausia – reikėjo eiti per javus. Kojos visiškai permirko.

Nuėjom gulti. Rugys liko kambaryje sargybuoti. Apie 10 val. dienos mus pakėlė. Pavalgėm, ir į netoli esančius krūmus atvedė tą pilietį. Intelligentiškos išvaizdos, maždaug kokių 32–34 metų vyras. Juodi garbanoti plaukai, mažo ūgio ir, be to, atsargos karininkas.

Kalbam apie spaustuvę. Ji yra, bet reikia 2500 rb, o mes kaip tyčia vos keletą šimtų turim. Be pinigų mes tos mašinos negalim gauti, o, be to, ją reikia parsigabenti iš Vilniaus. Pilietis labai gudrus. Kalba miglotai. Rugiui primena kažkokių žinių rinkimą. Čia, žinoma, paaiškėja, kad jis dirba anglų žvalgyboje. Jiems vadovaujanti Anglijos pasiuntinybė Maskvoje. Skamba truputį neįtikėtina. Apie tai jis vengia daug kalbėti, ir aš jo daugiau neklausinėju. Pasirodo, jis pažįsta Rimvydą. Sutariam kitą kartą susitikimą, į kurį atvyktų Vanagas. Greit persiskiriam, nes jam jau reikia išvažiuoti. Palinki „stiprybės“, atsisveikinam.

Aš lieku su Rugiu ir galvoju apie vieną piliečio pastatytą man klausimą: „Ar jūs klausėtės penktadienį žinių iš Vilniaus? Kaip, įdomu, pasibaigė rungtynės su Minsko „Dinamo“? Šiandien šeštadienis. Vadinasi, jeigu jis šnipas, tai tada neblogai jį vaidina. Aišku, jeigu būčiau jam pasakęs, kad klausiausi, tada jis gali puikiai suvokti, kad apygardos štabas randasi 15–20 km atstumu nuo susitikimo vietos.

Pietauti einam pas kitą ūkininką. Vaikščiojam visur dieną: tokie geri čia žmonės. Jeigu kartais kur nors pasirodo rusai, tai žmonės virtinėmis plaukia su pranešimais. Rugys čia jau du mėnesius gyvena be slėptuvės. Rusai būna labai retai, nors partizanų čia knibždėte knibžda. Mato šimtai žmonių, ir jokio išdavimo.

Dar nesutemus einam per kaimą. Kažkur bernai traukia partizaninę dainą, ir pagalvoju, kaip sunku bolševikui sukomunistinti mūsų kaimą. Daug metų reikėtų, kol „perauklėtų“, kol jų sąmonėje sudaužytų „buvusios ideologijos likučius“.

Tigras ir naujokas Liepa mane palydi. Paskutinius kelis kilometrus einu vienas. Mūsiškiai miega. Grįžęs Vieversys.

Pasirodo, mūsiškius šiandien užtiko viena boba su dviem mergaitėm. Ir moteris, atrodo, bloga, nors diena jau praėjo ramiai. Bevardis šiandien atlėkęs smarkiai nugašdino. Jis pasakė, kad mes negalim nei vienos minutės gaišti čia, o turim tučtuojau išeiti. Tos moters posūnis esąs istrebitelis, pagarsėjęs savo žiaurumu. Taigi, jei Bevardis teisybę pasakojo, mūsų padėtis kritiška. Aišku, jei ji ir praneš, tai mes bunkeryje dar galim nejudinti išbūti ir kokią savaitę laiko.

Šiandien mus rado antra moteriškė, bet ši, mūsų šeiminių pasakojimu, esanti gera. Bevardis sako, kad ji plepė. Bevardžiu tikėti irgi negalima, nes jis žmones skirsto pagal savo pažiūras, kurios man labai keistai atrodo.

Jau 11 val., ir aš kažkaip keistai jaučiuosi. Bet dabar naktis, ir aš netikiu, kad kas įvyktų.

Apie 12 val. nakties atvažiuoja su vežimu ir mūsiškiai – Lakūnas, Girinis (kuris išsprogdino klubą Merkinėje 1948 m. pavasarį) ir Genys.

Rugpjūčio mėn. 20 d.*

Mes jau trečia diena pas Banadą. Šiandien ir rytojaus dieną neišvyksim. Pas Banadą radau atvykusį BDPS Prezidiumo ryšininką Arūną. Pasirodo, man pažįstamas iš Alytaus laikų. Jis manęs neprisimena. Labai kalbus pilietis. Kadro karininkas – taip jis save vadina.

Bevardį išsiunčiu pas Vanagą su pranešimu. Jis išeina dienos metu. Pats nueinu pas „gaspadorių“ su Arūnu pasikalbėti. Keletą minučių plepam apie praėjusius laikus. Tuo metu, kai šeiminių pakvietė medaus, kieme kažkas suriko, kad į kaimą eina aktyvas. Aš iš trobos išsinešdinau į raistą. Vieversys su Banado vyriokais lošia kortomis. Pespėju juos. Užmaskuoju bunkerį. Patys liekam viršuj. Aktyvas mums nepavojingas. Tuo tarpu žmonės su karvėmis neria į krūmus. Piemenys, vaikai siuva iš kampo į kampą su pranešimais. Namuose lieka seniai. Štai kokiomis sąlygomis vyksta išgarsintas aktyvo „aiškinamasis darbas“.

...Juo ilgiau būnu užsidaręs bunkeryje, juo daugiau jaučiu šito užsidarymo pasekmes. Norisi bent kurį laiką laisvam pabūti, t. y. paklajoti po kaimus. Aš dabar įsivaizduoju, koks sunkus turi būti vienuoliškas gyvenimas ir kaip sunku jaunam užsidaryti. Aš esu iš prigimties aistringas charakterio. To, žinoma, niekam neparodau. Mane daugiau laiko „šaltu anglu“. Deja, tie, kurie taip sako, labai apsirinka. Po šaltumu dvelkiančia išvaizda slepiasi tokia karšta širdis, kokia retai besutinkama...

...Svarbiausias dalykas, kad bent šiandien pirtis būtų iškūrenta. Tada nusipraustumėm, pasikeistumėm baltinius, o tai jau būtų laimė mūsų gyvenime...

...Mūsų visų tikslas yra išlaikyti partizaninį judėjimą tokį, kad apie jį galėtų atsiliepti tik su pagarba. Gaila, kad dar vis atsiranda dėmių, tamsių dėmių, kurios mus juodina. Tas, kuris gerai pažįsta Lietuvą, jos būdą, jos istoriją, jos kančias – tas supras ir mus. Mes taip daug kartais kenčiame. Žmogus nesi geležinis (ir geležis per trumpą laiką surūdija, sutrupa) ir todėl kartais pradedi dvejoti, argi neišsėks mūsų jėgos? Kas iš tos Lietuvos, jeigu ji nustos geriausios savo dalies (turiu galvoje ne tik

---

* Kregždė – Petras Savickas

Banadas – Vladas Gavelis

Arūnas – MGB agentas Juozas Vizbaras

partizanus)? Kas bus iš jos, jeigu, atėjus lemiamam momentui, nebus kam jos prikelti, išgydyti?.. Gal vėl atsiras smulkūs žmogeliai su savo politiniais „kromeliais“, su savo politinėmis rietenomis, pradės mus auklėti su devizu: „Tas nevertas laisvės, kas negina jos“... Liūdna tai pasaka, o jos galo dar nematyti. Tiek to. Šiandien atgabens popierių ir vėl leisime *Laisvės Varpą*. Tegul siunta aziatas, o mes dar pakovosim!

„Buržuazinių nacionalistų likučiai“ dar taip greit nepasibaigs!

Spalio mėn. 19 d.*

Bunkeryje aš vienas. Vakar visą naktį lijo lietus, ir aš skaičiau vokišką romaną apie vyrą ir moterį, kurie buvo artistai, tačiau savo laimę pagaliau rado pradėję dirbti žemę. Žemė ir vaikai – aukščiausias tikslas, dėl ko suprato, jog verta gyventi. Žinoma, tai neturi nieko bendro su mūsų gyvenimu. Mes visiškai kiti žmonės. Mes turim tik vieną tikslą, tik vieną idėją – Laisvą Lietuvą, o visa kita išnyko. Taip, taip, šeima, vaikai... Kažin ar bus mums lemta sukurti šeimas? Aš galvoju apie save. Man vis dažniau kyla apie tai mintys, bet... Jeigu ne šis „bet“, galbūt tada ir būtų galima. Tame „bet“ paslėpti didžiausi mano vidaus sunkumai.

Mane (dažniausiai, kai būnu vienas) apima apatija. Aš žinau, jog reikia ką nors daryti, bet kartu negaliu pakelti rankų. Tada dažniausiai sėdžiu ir galvoju, galvoju. Kartais net negalvoju, sėdžiu, o mintys išsidraikysios laksto visur.

Taip buvo ir vakar. Oras lauke buvo bjaurus. Pro bunkerio angą lašeno lietaus lašai. Girdėjosi, kaip vėjas medžius purtė. Kad bent radijas veiktų, bet kaip tyčia neveikia. Pagedo staiga.

Šiandien turbūt niekas neateis. Man dažnai pasigirsta, jog kažkas eina, bet tai tik varlės po langu šlepsi. Vieną kartą taip smarkiai kažkas viršuj subildėjo, jog aš net pistoletą buvau pasiėmęs. Greičiausiai vis varlės.

Šiąnakt visiškai išsigiedrino. Pilnatis. Rausvas mėnulis jau gerokai pakilęs. Per visą dieną pragulėjau. Negaliu nieko dirbti. Aš vis galvoju apie ateitį.

Vanagas prieš kelias dienas grįžo, tačiau ir vėl išėjo. Mat reikia su vyrais susitarti dėl žiemojimo. Šį kartą mes keliamės toli, bet kur, nerašysiu: mongolai gali sučiupti mūsų dienoraštį. Aš patenkintas ta vieta. Ten bus truputį linksčiau, ir aš, manau, nesijausiu toks vienišas. Vieversio ir Genio nėra taip pat. Jie išėjo parvilkti maišų supakavimui ir kirvių.

Rimvydas guli pas Myslinčių-Tigrą sužeistas. Pasirodo, jis, Žaibas ir dar keli vyrai buvo Alytaus ligoninėje. Norėjo išvaduoti ten gulintį Tigrą. Viskas buvo puikiai suplanuota. Bet čia Rimvydo klasiškas išsiblaškyimas viską sugadino. Į ligoninę buvo įėjęs ir Guoba. Iš pradžių susitiko vieną istrebitelį. Rimvydas užmezgė su juo pokalbį. Guoba nuėjo kito ieškoti, o Rimvydas, pamiršęs savąjį istrebitelį, nusekė paskui Guobą. Kai Guoba paklausė apie paliktąjį istrebitelį, Rimvydas tik tada jį atsiminė. Surado ir pakišo pistoletą po nosimi. Su šitu pabaigė. Tačiau atsirado kitas. Rimvydas ir Guoba turėjo šokti pro langą, nes istrebitelis buvo užrakinęs duris. Baigėsi tuo, kad Rimvydas iš užpakalio buvo sužeistas į ranką ir stiklu persirėžė kelį. Žaibą būtų irgi nukovę, bet išgelbėjo žiūronai. Kulka pataikė į ant krūtinės kabojusius žiūronus ir juos suskaldė.

Tigrą sekančią dieną išvežė kitur. Aš įsivaizduoju, kokia turėjo būti vargšo Tigro nuotaika. Laisvė jau buvo prieš akis. Žaibas, matyt, sunkiai tai pergyveno. Kai man apie tai Vanagas papasakojo, aš

---

* Myslinčius –Tigras – Stasys Raklevičius
Tigras – Petras Krišiulevičius

negalėjau nusėdėti vietoje. Ach, tas Rimvydas, Rimvydas! Visur jam sekasi kaip tam septynių nelaimių broliui, o jo jau tas išsiblaškytas tiesiog fantastiškas...

Spalio mėn. 29 d.

... Prieš kelias dienas buvo pas mane Mikas (Audrūnas). Sutarėm eilę dalykų...

Sėdžiu jau kelinta diena sename bunkeryje pas Žaibą. Šį bunkerį kasiau ir aš maždaug prieš pusantrų metų. Dabar iš jo pasidarė tikra ola. Sienos apipuvusios ir supeliję popieriai nusiplėšinėję. Bunkeryje spingsi žibalinė lempa, kuri nepaprastai rūksta. Visos bunkerio lubos nuo dūmų pajuodusios. Sakytum, tikras karceris.

Taigi ta „naujoji vieta“, dėl kurios aš čia atvykau, nesiduoda surandama. Be paties Žaibo nieko negalima pradėti. Yra padarytas vienas bunkeris, bet apie jo patogumą reiktų dar pagalvoti. Devyni žmonės negalime kartu gyventi, o ypačiai žiemos metu. Vienas dalykas, daugybė pėdsakų, o, be to, sunkus maisto pristatymas.

Ištisas dienas galvoju, kaip čia mums įsikurti. Laimingi tie, kurie per daug nesirūpina ateitimi. Aš negaliu. Nuo to, kaip mes įsitaisysime, priklauso ir visas mūsų darbo sėkmingumas.

Aš vis galvoju sudaryti atskirą spaudos ir propagandos skyrių. Galbūt tada darbas eitų sklandžiau. Atsidėtum vienam darbui, tuomet būtų žymiai lengviau, ir pats darbas kitoks...

... Čia yra atvykę Litas, Myslinčius ir Lakštingala. Litas norėjo kuo skubiausiai išsišaukti Vanagą, bet tas išvykęs į Šarūno rinktinę. Pasirodo, Litas buvo susitikęs su naujai išrinktu Tauro apygardos vadu Faustu. Sako, jog tai jaunas vyrukas, nekariškis, mokytojavęs... Pasitarime, kuriame dalyvavo Litas, Faustas ir Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadas Tigras, Pietų Lietuvos vadu išrinktas Vanagas. Litas buvo Vanago įgaliotas tartis. Dabartinis reikalas, dėl kurio atvyko Litas, liečia susirišimą su Vakarų Lietuvos partizanais. Pasiunčiau ekstra laišką. O, kad įsivaizduotų tie, kurie yra laisvi užsienyje, kaip ir kokiomis sąlygomis mes dirbame! Kad jie bent mažutę dalelę žinotų! Neturiu kada rašyti apie tai, kas vyksta pas mus, partizaniniame gyvenime, kiekvieną dieną, kiekvieną valandą ir minutę. Čia lieka tik mažytė mano vidaus išgyvenimo dalelė...

Lauke oras šuniškas. Tamsu. Lyja lietus. Visur purvas – lauke ir bunkeryje. Tėvukas (Litas) miega. Gerai, kad jis miegoti gali. Aš negaliu. Per šias 5 dienas aš tiek prisikvaršinau sau galvą.

Burokas, Guoba ir Viesulas grįžo su bekonu. Į bunkerį atėjo tik Burokas. Dabar jis guli su Lakštingala apačioje ir kažką šnabždasi. Vanagas (Geležinio Vilko tėvūnijos Š[tabo] V[iršininkas]) išėjo su puodais pas šeimininką.

Tėvukas garsiai knarkia, o aš nerimstu, nervuojuosi, rūkau... Aš vėl rūkau. Bevalis iš manęs, visiškai bevalis.

Kartais pradėdu save raminti: na, vis tiek bus gerai. Įsitaisysim spaustuve, nes raides jau turim. Aš perimsiu visą spaudos skyrių. Paleisim savo propagandos mašiną visu tempu. Bet kaip tu ją paleisi, jeigu, sugedus radijo aparatui ar norint gauti bent kilogramą popieriaus, reikia dar pagalvoti, kaip visa tai sutvarkyti. Trūksta mažiausio dalykėlio, ir darbas stovi. Štai kad ir dabar: neturim bunkerio, o jį įrengti tokį, kad tiktų mūsų darbui, yra sunku. Bet kad tai suktųsi tik apie bunkerio įrengimą! Nėra žmonių, nėra inteligentų, o ir tie patys, kurie yra likę, palengva retėja. Naujų surasti į žuvusių vietą sunku, o tie, kurie ateina, neatstoja žuvusiųjų. Mūsų apygardoje žuvusiųjų jau apie 1000. Baisus skaičius! Sunku ir galvoti.

Darbą taip pat sunkina mūsų žmonių nevieningumas. Yra daug puikių ir pasišventusių žmogelių. Partizaninė kova davė šimtus didvyrių, to vardo šimtą kartų užsitarnavusių. Tačiau yra ir menkystų. Aš

esu linkęs manyti, jog tai yra mūsų tautos mažo kultūringumo pasekmė. Štai mažas pavyzdys. Neseniai buvom užėję pas vieną žmogų maisto. Ūkininkas jis neblogas, bolševikiškai tariant, „buožė“. Paprašėme pas jį mėsos. Žmogus mums pasiūlė kriaukšlį duonos ir pradėjo dejuoti, jog visiškai nieko neturi. Pasirodo, turėjo 6 kiaules ir keliasdešimt paukščių. Žinoma, mes patys paėmėm keletą kalakutų, tačiau reikia įsivaizduoti, kad jis savo širdyje mus prakeikė, pasmerkė, galbūt ir greito galo linkėjo. Šis apakęs žmogelis dreba dėl vieno kito kilogramo mėsos, kai mes, partizanai, nesijaudinam dėl savo gyvybės, dažnai pastodami kelią istrebiteliams ir NKVD-istams, atvažiuojantiems iš to žmogaus reikalauti pyliavų. Jis dreba dėl savo skatiko, kai mes paaukojam viską ir savo turtą numetėm kaip nudėvėtą pirštinę. Jis bijo prarasti bet kokio skuduro, nejaučia, kad ryt ar poryt aprašys jo turtą, nubuožins ir ištrems, kad jo turtas atiteks atėjūnams ir išgamoms. Kaipgi pagaliau vertinti tokį žmogų, kuris gaili saviesiems ir atiduoda svetimiesiems?

Aš prisimenu tą žmogų, kaip jis paniuręs ir nekalbus sėdėjo ant lovos. Ką jis tuo metu galvojo? Ne, jis nesupranta, kas tai yra tėvynė, kas tai yra Lietuva. Jam tėvynė – pinigų terba. Tikriausiai, jei jis nebijotų partizanų ir jei bolševikai būtų bent kiek žmoniškesni, jis būtų pirmas tarybinės santvarkos šlovintojas. Tokių žmonių pas mus yra nemažai. Botago jiems reikia, nes tik jo jie bijo ir klauso ir tik jo pliaukšėjimas yra vienintelė jiems suprantama kalba.

Šio bunkerio šeimininkai yra vargšai žmonės, tiesiog elgetos, tačiau jų širdys – auksinės. Jie nieko neturi, skarmalais apsilikę, sukrypusioj, supuvusioj trobelėj (jei ją dar taip būtų galima pavadinti) gyvena, tačiau jie sutinka atiduoti mums paskutinį savo duonos kąsnį. Ir tai nėra kažkoks apsimitimas: ne baimės verčiami jie tai daro, nes per tiek metų išmokom žmogų pažinti ir vertinti iš pirmo pažvelgimo, iš balso intonacijos. Šiuos žmones jauti visa siela, kad jie tau tik gero linki, kad jie trokšta naujo gyvenimo taip, kaip kad mes, partizanai, trokštam. Kas gi pagaliau verčia šį žmogų tokiu būti? Juk jis galėtų būti pirmutinis „stribokas“ ar naujosios santvarkos „valdininkas“. Juk jis nieko neprarastų, nes ir taip nieko neturi.

Matyt, juo arčiau bažnyčios, juo toliau nuo Dievo, it juo daugiau turto, juo labiau jį pamėgsta, prisiriša prie jo ir myli labiau už viską, net ir už tėvynę. Pasigailėjimo verti menkystos, dvasios skurdžiai!

Aš prisiminiau taip pat ir „kadro karininką“ BDPS ryšininką Arūną. Jis inteligentas, žmogus išsilavinęs, mokytojas, bet menkysta. Jam rūpi bizneliai, nusipirkti motociklą, kaimiečius partizanus degenaliniais švarkais vilioti. Vaizduoja kažkokią didelę asmenybę, o iš tikrųjų toks mažas. Taip. Tik vargas, nuolatinė kova, amžinos kliūtys išryškina tikrąjį žmogaus veidą. Kiek nepriklausomo gyvenimo metais mes turėjome „didvyrių, asmenybių“! Kur jie dabar? Išnyko kaip muilo burbulai, vėjui papūtus. Iškilo nauji žmonės, kurių pirmiau niekas negirdėjo, nematė...

Lapkričio mėn. 10 d.*

Grižo Vanagas iš Šarūno rinktinės. Vaizdas joje Kariūno dėka visiškai pasikeitė. Jau nebėra to įsisenėjusio girtavimo „tradicijų“. Pavyzdžiui, ištisa tėvūnija, kuriai vadovauja Kalnius, visiškai negeria. Ilgos kovos ir karštuosius nutrūktasprandžius nuramino. Vyrai pamatė, kad girtavimas veda į pražūtį... Tokia pažanga, žinoma, verta džiaugtis. Mūsų jėga glūdi mūsų sielose, mūsų širdyse, bet ne ginkluose.

Vanagas vėl išvyksta. Šį kartą turbūt net į Žemaitiją. Liksiu vienas su visu „kromu“. Galimas daiktas,

---

* Kariūnas – Benediktas Labenskas
Kalnius –Jurgis Gylis

kad atvyks Kariūnas padėti...

...Garbiniuotasis poetas (Kapsas) neapsisprendžia likti pas mus. Jis galvoja ir galvoja, bet prieina prie to paties punkto – pas mus jokių būdu nelikti. Kiekvienam brangus savas kailis. Retas iš mūsų intelektualų gali pasiryžti už tėvynės laisvės idėją mirti. Sumiesčionėjo jie kažkaip, susmulkėjo. Jie sutiktų geriau apspjauti dabar tėvynę, o paskui už tai atgailauti, kad tik dabar nežūtų.

Ateisime visi lig vieno
Nuo Mūšos, Neries ir Lėvens,
Kol mūs arterijom ir venom
Prabočių kraujas dar srovens...

Štai Kapsa žodžiai, bet dabar to įrodyti nesiryžta. Aš suprantu, kad negali visi išeiti į mišką, bet mums taip pat reikia inteligentinių pajėgų. Mums taip reikalinga nauja srovė, kuri papildytų mūsų gretas. Kas gi išeitų, jei visi imtų atsisakinėti? Ne veltui tad sakoma:

Kur dabar, tėvyne, dainiai,
Kur dainas tau pynė...

Taigi, kurgi dingę jie, kurie anksčiau skiepijo mums tėvynės meilę, kurie ugdė mumyse drąsą, kurie skelbė, jog malonu yra už tėvynę mirti? Nejaugi tai buvo tik tuščios statinės skambėjimas, ir daugiau nieko?.. Mūsų poetas teisinasi, jog jis norįs išlaikyti savo kūrybą, savo šeimą. Bet juk yra aukštesnių idealų! Žinoma, galbūt mes nepajėgiame suprasti jo poetinių „polėkių“. Tačiau yra žinoma, jog kaimas visada už tėvynę kovojo. Jis neklausė, kaip jam bus už tai atlyginta. Kai tėvynei kas nors grasindavo, kaimas išeidavo su savo tyra, paprasta ir kieta lietuviška širdimi kovoti. Jis žinojo, jog priešą reikia mušti, na, ir jį mušė – vyžoti savanoriai ir dabartiniai partizanai.

Aš dažnai pagalvoju, kas gi Tu esi, mano Tėvyne? Kodėl tavo vaikai tokie keisti, tokie savotiškai užsispyrę? Iš kur toji didelė pasipriešinimo jėga teka?

Aš jaučiu, jog aš savo kraštą pamilstu vis labiau ir labiau. Jeigu man šiandien kas pasiūlytų laisvę Amerikoje, aš neišvažiuočiau. Geriau žūti čia garbingai kovojant, negu rankas sudėjus laukti kažko iš kažkur nukrintant. Pagaliau mūsų kraujas nenueis veltui. Mes turėsime teisę visiems žiūrėti tiesiai į akis, nes mes savo tėvynės neapleidom. Na, ir kas gi mus nugalės, jei mes mirti nebijom, jeigu mes nugalėjome ir mirtį.

Bunkeryje visi miega. Tik aš vienas budžiu su savo nesibaigiančiomis svajonėmis. Mintys kaip paukščiai skraido, ir į krūtinę įsilieja karštos bangos...

Sausio mėn. 15 d.

Vakar parašiau vieną matricą. Reiks atspausdinti dar pakvietimų. Kariūnas su Vieversiu rašė pažymėjimus. Kapsas rašo toliau savo, kaip jis vadina, „drulijadą“. Žmonės bent juoko turės, kai išleisim.

Su poetu retkarčiais mes imame ginčytis. Kapsas, pats save teisindamas, gina rašytojus. Jo nuomone, reikia stengtis „išlikti“, o kai išliksi, tada galėsi duoti tautai gero, t. y. savo kūrybą. Žinoma, dalis tiesos čia yra. Mano manymu, jie visi gali taikstyti, bet kartu ir veikti prieš okupantą. Kas iš to, jeigu, gelbėdamas savo kailį, padedi tik mongolams? Kas iš tokio rašytojo, jeigu jis tik laisvėje gali rašyti? Kas iš tokio poeto, jeigu jis tik laisvėje gali dainuoti apie tautos kančias ir minėti pasiaukojimą,

didvyriškumą? Aš visados tvirtinau ir tvirtinsiu, jog vyras tas, kuris dabar žadina tautą, kuris dabar, nebodamas pavojaus savo gyvybei, kelia tautą savo galingu žodžiu. Kaip žiūrėti į tokį rašytoją, kuris okupacijos metais kinkom drebinu, okupantui pataikavo, o nepriklausomybės metais vėl pradės giedoti apie kovas, aukas už tėvynę ir t. t. „Išverstaskūris“ gali tik taip pasielgti.

Kapsas ir Vilnis dažnai šitaip tvirtina: štai, girdi, pražuvo Antanas Miškinis, ir kas iš to. Būtų geriau sėdėjęs ramiai ir laukęs, tai bent būtų ką parašęs, o dabar praeis daug metų, kol Lietuvai gims antras toks Miškinis. Bet Kapsas su Vilnim pamiršo, kad šitas žuvęs Miškinis tapo mums dar brangesnis. [Antanas Miškinis tuo metu buvo tremtyje. – A. K.] Jo pavyzdys liks amžinai šviečiančia žvaigžde, kuri ir ateinančiom kartom švies ir minės, kaip reikia gintis nuo užpuolikų. Tai gyvas pavyzdys. Ir šitokie gyvi pavyzdžiai tik paskatina ir pamoko. Miškinis žuvo, bet ši veikla išjudina ir sustingusius neveiklume ir baimėje. Toji auka reikalauja keršto ir kovos. Ji primena mums mūsų kovos šventumą ir būtinumą.

Kas būtų, jeigu niekas nenorėtų pasiaukoti? Kas būtų iš tokios laisvės, jeigu ji būtų gaunama be kruvinių aukų? Tada niekas nemokėtų jos vertinti ir ginti. Kas pagaliau užgrūdintų tautą, jos valią ir kas sudarytų tautos charakterį? Ši kova bus skaudi pamoka ateičiai. Iš jos reikės daug pasimokyti. Ši kova mums rodo, ką lietuviai turi ir ko jam dar trūksta, kas yra ugdytina ir kas šalintina.

Aš per daug į ginčus nesikišu, bet daugiau klausau, nes, šiuo klausimu pradėjęs kalbėti, imu karščiuotis. Visa ši kova, visos tos skaudžios aukos taip suaugo su mano širdies skaidulomis, ir tas, kuris bando tą kovą niekinti ar bent kiek mažinti jos reikšmę, kelia pyktį ir įniršimą.

Dažnai kalbamės apie anksčiau buvusias partijas, partines rietenas ir pan. Čia pas mus du „blokai“: skautai ir ateitininkai. Vieni giria savo ir peikia kito organizaciją, kiti atvirkščiai. Kapsas ir Vilnis vis tik turi sutikti, jog ateitininkai buvo per siaura žmogaus dvasiai organizacija. Per daug joje buvo partiškumo, subjektyvumo, fanatizmo. Aš, žinoma, sutinku, kad tokia ateitininkų organizacija buvo naudinga ta prasme, kad ji vystė daugiau žmogaus vidų, darydama jį turiningesnį, bet gaila, kaip sakiau, kad subjektyviai. Daug kas buvo iškraipoma, sudarkoma. Iš jaunimo buvo daromi fanatikai. Skautai daugiau objektyvi organizacija. Skautai, lavindami kūną, drauge skiepijo tėvynės meilę, ugdė riteriškumą, mandagumą, blaivumą ir pan. O visa tai labai naudinga ir gera. Blogiausia, kad vadovai, būdami dideli ateitininkų priešai, nukreipdavo prieš juos ir jaunimą...

... Tokie „debatai“ vis tik mums labai naudingi. Jie pratina žmogų giliau galvoti, svarstyti, ieškoti ko nors naujo. Tai savotiškos dvasinės varžybos.

Čia vis negaliu praeiti pro šalį, neiškėlęs tų, kurie žaloja mūsų himną, vietoj „saulės“ norint įstatyti „Dievą“. Aš nesu indiferentas. Aš tikiu, jog yra aukštesnė Būtybė, kuri tvarko visatą, o taip pat ir mažyčio tos visatos taškeliu – žmogaus likimą. Tačiau tokio siauraprotiškumo negalima pakęsti. Čia kaip ant delno pastebi norą net į himną prakišti savo partinę liniją. Kam keisti Vinco Kudirkos žodžius? Nejaugi Dievas toks egoistiškas kaip Stalinas, kad visur jo vardą šauktum? Dievą turėk savo širdyje, bet ne lūpose. Kas ir būtų, jei visos Lietuvoje esančios partijos norėtų vis kitaip Kudirkos saulę pakeisti. Reikia stebėtis, kaip bolševikai dar Stalino vardo neįkiša.

Vasario mėn. 10 d.*

Kapsui išvažiavus, išleidom dar vieną *Laisvės Varpo* numerį, skirtą Vasario šešioliktajai. „Mizernas“

---

* Nemunas – partizanų ryšininkas
Pianeta – partizanų ryšininkas
Jogaila – partizanų ryšininkas

mūsų laikraštėlis. Nebuvo popieriaus, todėl išėjo tik vieno lapo. Tušo taip pat nepasisėkė gerai atmiešti, todėl kai kurie laikraštėliai gavosi margi, tušui persigėrus. Tikras vargas. Jau kelinta diena sėdim be darbo. Leistum atsišaukimus, bet to popieriaus kaip nėra, taip nėra.

Buvau su Guoba išvažiuojęs pas Nemuną. Deja, Kapsas popieriaus iki nustatyto laiko nepristatė. Audrūnas buvo Kaune ir Vilniuje ir, žinoma, matricų negavo. Vienu žodžiu, nors pasiusk! Visa laimė, kad Nemunas nupirko keturis akumulatorius. Dabar bent ilgesniam laikui atsargos turėsime.

Link Nemuno ejome pėsti. Žaibas perspėjo nevažiuoti, nes mongolai aplinkiniuose kaimuose stipriai pasalauja ir paryčiu daro dideles kratas. Šiuo atžvilgiu mongolai pasirinko gerą laiką. Paprastai tokiu laiku partizanai grįžta iš savo naktinių žygių, o nakčiai bunkeriai retai esti maskuojami. Aš dažnai galvoju, kad ir mums gali kliūti kada už tokį maskavimo būdą. Laimė, pasakysiu, mus dar lydi. Pavyzdžiui, pernai žiemą turėjome pas Kytrą bunkerį kieme. Per visą naktį bunkeris būdavo atdaras, o anteną laikydavom ištiesę per visą kiemą. Reikėjo, kad rusai netikėtai užeitų ant kiemo, ir būtų baigta su mumis. Bet stebuklinga vieta: išgyvenom visą žiemą, o rusai nė karto nebuvo užėję. Tik vieną kartą grėsė didesnis „pavojus“, kai pas gretimą ūkininką rusai buvo apsupę Bevardį ir Planetą. Planeta žuvo, o Bevardis išsiveržė. Po šio įvykio mes iš savo „tvirtovės“ išsikraustėm kelioms dienoms pas Jogailą. Bet čia jau visa istorija...

Taigi su Guoba mes iškeliavom pėsti. Buvo graži ir maloni žiemos naktis. Truputį ūkanota, bet eiti pakankamai šviesu. Kaimai skendėjo visiškoje tyloje, ir tik po mūsų kojomis girgždęs sniegas ardė tą tylą. Kaip malonu tokiomis naktimis keliauti, o ypačiai man, praleidžiančiam bunkeryje ištisas savaites. Ištisos savaitės, mėnesiai ir metai po žeme – tai tikrai menki šposai. Ir kai tenka dienavoti, tai atpratusios nuo dienos šviesos akys bent porą valandų ašaroja.

Keliaujant Guoba buvo budresnis negu paprastai, kad ir mane perdėtu budrumu užkrėtė. Tik išėjus iš miško, Guoba pasakė:

– Su manim kažin kas yra. Galvą skauda ir, be to, toks ūpas...

Jis dar kažką sumurmėjo, ir aš supratau, kad Guoba „jaučia“ kažkokį susišaudymą. Tai mane labai veikia. Aš negaliu pakęsti partizanų prietaringumo ir pats niekada neperkratinėju savo sapnų ir jų „nekomentuoju“. Tiesa, aš labai retai sapnuoju. Tai aš laikau puikia savybe.

Draugai dažnai kalbasi apie žuvusius draugus, juos paeiliui išskaičiuodami. Kada tai kalbamasi tarp savęs, aš dar galiu pakęsti, bet kai tokia kalba eina tarp civilių žmonių – aš jaučiu tiesiog fizinį skausmą. Iš viso apie tokius dalykus prie civilių aš negaliu kalbėti. Man atrodo, kad žmonės pasibaisės dideliu aukų skaičiumi ir bijos ar vengs prisidėti prie partizaninio judėjimo.

Vienumoje aš dažnai galvoju apie žuvusius. Viešpatie mano, kiek jų daug! Mūsų tėvynė tokia maža, o žūva be mažų išimčių geriausieji vyrai: jauni, kupini pasiryžimo, drąsūs... Kaip bus reikalinga Lietuva jų ateityje. Ir širdį kartais taip pradeda skaudėti, jog į ateitį imu žiūrėti taip pesimistiškai, jog pradėdau niekuo netikėti. Žinoma, manyje to niekas nepastebi. Viskas lieka viduje giliai paslėpta.

Štai tik per vieną mėnesį apygardoje žuvo apie 50 vyrų!.. Jokie komentarai čia nereikalingi. Kas bent truputį apie tai pagalvoja, tam plaukai ant galvos šiaušiasi. Ir dėl to aš visai nenoriu kalbėti apie tokius dalykus. Geriausia visiškai nieko negalvoti. Turi savo darbą, žinai savo tikslą ir dirbk, kovok tol, kol išmuš ir tau valanda. Jeigu bus lemta, liksi gyvas ir sulauksi laisvės dienų, jeigu ne – pasimatysime visi Anapus...

Tokios ir panašios mintys mane apima dažnai. Aš daugiau svajotojas negu veiklos žmogus. Bet pagaliau ar aš save pažįstu? Kas gi iš mūsų save gerai pažįsta?..

Kovo mėn. 13 d.*

Paskutinėmis dienomis aš buvau ypačiai geros nuotaikos. Ir turėjau pagrindo, nes darbas vis tik sekėsi gerai, nors ir nėjo pilnu tempu, kaip aš norėjau. Mes jau turėjome pakankamai popieriaus ir matricų. Žaibas ir aš buvom padarę žygių, ir atrodė, jog ateityje su popieriumi neteks varžytis.

Mūsų štabas buvo turtingas ir išsilavinusiais žmonėmis, ir įvairiomis priemonėmis. O ateityje mes žadėjome dar save parodyti. Žadėjome...

Antai šeštadienį, kovo 5 d., naktį man pasiūlius, nutarėme kuo skubiausiai išleisti biuletinį, skirtą specialiai inteligentijai. Tai turėjo lyg ir būti mūsų pirmutinis ir atviresnis pasirodymas spaudos-propagandos srityje su savo organizacijos tikslais, idėjomis ir t. t. Biuletenyje turėjo būti paliesti įvairūs nesklandumai, pasitaikę partizanų gyvenime ir taip dažnai klaidiną mūsų žmones, įvairūs gandai ir pan. Visa tai turėjo būti nuodugniai išaiškinta. Turėjo būti išaiškinta, kodėl vis dar pasitaiko dėmių, juodinančių mūsų organizaciją. Turėjo būti paliestas ir kai kurių mūsų inteligentų abejingumas, pasyvumas, pataikavimas ir pernelyg didelė raudonojo stabo baimė. Turėjo būti pirmą kartą sviesta kruvinoji tiesa apie tai, kas dedasi mūsų organizacijos sąmonėje, sieloje, partizanų veteranų širdyse. Taip, ten daug kas turėjo būti pasakyta...

Tame pokalbyje dalyvavom Kariūnas, Vilnis, Kapsas ir aš. Visi kalbėjome su užsidegimu (bent man taip atrodė). Troškome savo užsidegimą perduoti ir inteligentijai ir tikėjomės savo žodžiu prisidėti prie jos išjudinimo, nes argi gali dar šiandien būti toks lietuvis inteligentas, kuris nesisielotų savo tėvynės likimu. Ne, tokių būti negali.

Konkrečiai nutarėm: Kariūnas parašys įžanginį ir palies visos mūsų kovos idėjinį pagrindą, nesusipratimus ir pan.; Kapsas paruoš temą „Bolševikinė literatūra ir mūsų inteligentija“; Vilnis duos ką iš lyrikos; pagaliau aš – tarptautinės padėties įvertinimą.

Po visų „diskusijų“ nuėjau gulti, tačiau miegojau neilgai. Atsikėlęs radau Kapsą savo temą jau beveik parašiusį. Jis davė man perskaityti ir paprašė nurodyti, kokios, mano manymu, esančios silpnos vietos. Kelis kartus perskaičiau ir pasakiau jam tai, ką buvau pastebėjęs.

Kovo 6 d. vakarą pradėjom ruošti kelionėn: aš, Vieversys ir Guoba. Dar nesutemus atvyko Kregždė. Jam padavėm tik ką „iškeptus“ prieškolchozinius atsišaukimus.

Atvežė Baurukas valgyti. Pavalgėm ir pradėjom atsisveikinti.

– Na, tai sudievu, vyručiai! Viso geriausio jums čia, – atsisveikindamas palinkėjau liekantiesiems.

– Sėkmės... laimės... iki pasimatymo... – atsakė visi.

– Tik žiūrėkit, atsargiai, nes pavojinga, jeigu čia kur yra rusų, – lyg ir susirūpinęs pratarė Kapsas, sužinojęs, jog pamiškėje pasalauja rusai.

Pažadėjau dovanų parvežti: Kapsui dešros galą, o kitiems saldainių. Baurukui juokais pasakiau:

– Sudievu, galbūt jau nepasimatysim niekad.

Aš prisimenu tuos savo žodžius ir dabar. Tai, žinoma, nieko ypatingo. Dažnai juokaudami vienas kitam taip pasakom. Tačiau ar ne keistas mūsų likimas? Toks lengvas: pasakei, ir įvyko. Iš viso, argi mes gyvename? Viskas vyksta kaip sapne, baisiame sapne...

---

* Vanagas – Viktoras Kazlauskas
Nemunas – partizanų ryšininkas
Nemunas – Vincas Kalanta
Vanagas – Adolfas Ramanauskas
Nemunas – partizanų ryšininkas
Gražuolis – Stasys Jovaišis
Žiogas – Petras Ašmenskas
Šermukšnis – Jonas Kazlauskas
Vanagas – Viktoras Kazlauskas
Labutis – Petras Šilanskas

Išėjome į antrą biržę. Oras šaltokas, bet miške bent nejauti šalto vėjo. Priekyje kažkas važiavo. Tai mūsiškiai. Rogėse sėdėjo Žaibas, Vanagas (Gel[ežinio] Vilko T[ėvūnija]), Žilvitis ir Viesulas. Aš, pagautas kažkokio švelnaus jausmo, paplojau Žaibui per kepurę. Paklausėm, kur geriausia mums pastotę paimti, persimetėm dar keliais sakiniais ir išsiskyrėm.

Iš miško išėjus, pūtė žvarbus vėjas. Pustė. Šiaip taip gavome pastotę. Užvažiavom pas „moteriškus“, kur palikau pinigų tušui. Pakeliui aplankėm dar kelis pažįstamus, jų tarpe vieną ryšininką, kuris turėjo parvežti iš Alytaus popierių.

Į bunkerį, kuriame turėjome dienavoti, sulindom auštant.

Bunkeris šaltas ir drėgnas. Nuo drėgmės popieriai atsilupo ir kabo kaip kokie skarmalai. Brr... šalta...

Apie 11 val. dienos (pirmadienį) mus prikelia. Praneša, kad yra atvažiavęs Audrūnas. Su Guoba išlipu viršun. Lauke gražu: saulė šviečia, oras tyras ir nešaltas. Nuo šviesos net akys ima ašaroti. Pažvelgiame vienas į kitą ir nustembame: tokie išbalę veidai, kaip lavonų. Nenuostabu – kiekvienas toks būtų, jeigu kelerius metus bunkeryje pasėdėtų.

Štai ir Audrūnas. Ant palto užsivilkęs „guncę“, jis atrodo kaip tikras „buožė“. Pasirodo, Audrūnas atvyko tiesiai iš B. Atgabeno rašomąją mašinėlę.

Bekalbant Audrūnas pastebi plentų važiuojant sunkvežimius su kariuomene. Žiūrim abu į plentą. Apie 150 metrų nuo mūsų plentu važiuoja nenutrūkstama virtinė sunkvežimių. Pirmutiniuose sėdi mongolai su baltais apsiaustais. Pašaukiu Guobą. Mašinos vis juda per 50 metrų atstumu viena nuo kitos.

– Aštuonios, devynios... dvylika... – skaičiuojam.

Visos pilnos mongolų. „Kurgi jie važiuoja?“ – staiga pagalvoju aš. Mūsų dėmesį patraukia dvi šarvuotos mašinos, riedančios kolonos viduryje. Po to vėl sunkvežimiai. Mane apima nerimas. Jeigu šitie sunkvežimiai važiuoja, tai tik ant mūsų galvų! Mums arba šilams! Bet ne, jokių būdų ne šilams. Tai mūsų, Kalesninkų, miškui. Paskutinėmis dienomis prie Kalesninkų miško nušauti keli šnipai, be to, šis miškas dar nuo rudens nekrestas. Pasižiūriu į laikrodį. Pusė pirmos. Vadinas, šiandien būtų per vėlu krėsti mišką. Krata prasidės ryt, o šiandien mongolai apsups visą mišką.

– Tai mums skirta, – sakau Guobai, rodydamas į važiuojančias mašinas. Iš viso pravažiavo apie trisdešimt sunkvežimių ir visi grūste prigrūsti mongolų. O, kad jie žinotų, kad mes juos stebim!

Man tartum koks balsas kartoja, jog šitie rusai krės mūsų mišką. Nutariu šiandien likti dar čia. Su Audrūnu atsisveikinu.

– Žiūrėk, laikykis! – sako jis man.

– Laikysiuos! – juokdamasis atkertu.

Vėl sulendam į bunkerį. Vieversys su Guoba abejoja, kad šitie rusai galėtų krėsti mūsų mišką. Nusprendžiam vakare galutinai apsispręsti: važiuoti ar ne. Pareis nuo to, ar mūsų ryšininkas bus pargabenęs popierių.

Nuvažiuojam pas ryšininką. Pasirodo, popierius dar nepargabentas. Teks laukti dar vieną dieną. Guoba su Vieversiu išeina parsinešti chalatų. Aš tuo tarpu piliečiams aiškinu sudėtingą tarptautinę padėtį, komentuoju Molotovo atleidimą ir t. t. Dėstau kaip iš knygos. Raminu piliečius, įtikinėju, jog taip būti negali, ir piliečiai man pritarinėja:

– Na, žinoma, šitaip būti ilgai negali. Bet vis tiek tie rupūžės anglai ir amerikoniai per daug ilgai laukia.

Grįžta Guoba su Vieversiu.

– Baigta!.. Ties Žemaitėliais žmonės girdėjo sprogimus ir šaudymus. Pasakoja, jog rado mūsų bunkerius, – prašnabžda Guoba.

Ši žinia tarytum perkūnu nutrenkia mane. Pasidaro silpna, ir kurį laiką tyliu. Dieve, Dieve, nejaugi

rado mūsų bunkerius? Nejaugi visi žuvo, nejaugi mes netekom viso savo kelerių metų sunkaus darbo vaisių? Aš nepajėgiu galvoti. Susivaldau ir liepiu šeiminkui ir Nemunui palikti mus vienus. Guoba pasakoja tai, ką girdėjo. Visas miškas buvo gulte apgultas. Apie 4 val. vakaro prasidėjo sproginiai ir šaudymas. Vienas sproginas buvo toks didelis, jog žmonės už 4–5 km matė išskylant iš miško dūmus. Įvykio kryptį beveik visi nurodydavo vienodai: vieni į Lelionių pusę, kiti – į Žemaitėlių. Viena ryšininkė buvo atbėgus perspėti mus, kad atgal nevažiuotume.

Aišku. Užklupo mūsų bunkerius. Bet kurį? Žaibo ar mūsų? O galbūt abudu kartu?

Į savo bunkerio ką grįžtam laidotuvių nuotaikos. Pakeliui užsukam pas Nemuną. Tylim, nes ką gi gali dabar kalbėti. Jau ir taip daug pasakyta. Į bunkerį lįsti neturim jokie noro. Nežinia apie tai, kas įvyko su mūsų šiais, velniškai kankina, kad mes negalim nusėdėti vietoje. Važiuoti kur, bet tik nesėdėti vietoje! Sėdėjimas – kančia.

Pasiimam Nemuną vadovu ir vykstam pas Studentą. Pas jį tikimės rasti Kregždę. Galimas dalykas, kad Kregždė, išgirdęs šaudymus ir sproginus, vyks pas Studentą.

Mėnesiena. Šviesu kaip dieną. Važiuoti šalta. Mes visi tik su mundurais ir maskavimo chalatais...

Pasiekiam ir garsiuosius „studentus“. Gyvena tikrai „studentiškai“. Anga juoduoja iš keliasdešimt metrų. Jos nemaskuoja ir dieną. „Kam maskuoti, – sako jie, – jeigu čia žmonės geri?“ Tai bent „logika“! „O kas būtų, jeigu mišką staiga imtų krėsti rusai? Juk tokį bunkerį tikrai ras“, – sakom mes. Tačiau „studentai“ įsitikinę, kad rusai žiemą miškų nekrečia. „Stebuklingai“ gyvena...

Pas Studentą Kregždės nerandam ir nieko nesužinom... Vėl pas Nemuną. Ko nors tikresnio niekas nežino. Vien tik gandai:

– Septyni užmušti ir vienas paimtas gyvas.

– Penki užmušti ir trys pabėgo.

– Aštuoni užmušti.

– Vienas su barzda buvo.

– Ne, du su barzdom buvo, o du visiškai apdegę ir sudraskyti, jog lavonų net atpažinti negalima...

Ir taip be galo. Kaip suderinti tuos pranešimus? Širdyje lyg koks kirminas glūdi ir nuodija visą kraują. Žuvo viskas. Išdavikai ilgai mus sekė, kol pagaliau susekė. Dažnas vaikščiojimas turbūt išdavė mus. Prieš akis stovi Žaibas ir juokiasi, liūdnas, susinervinęs ir ligotas Kariūnas, vos spėjęs įstoti į partizanus Vilnis, Kapsas, Vanagas (Geležinio] Vilko T[ėvūnija])... Vargšas Vanagas.

Važiuojam toliau. Gal Al. žinos ką? Tačiau ir čia: vienas žmogus sakė taip, kitas taip, o trečias dar kitaip. Betgi vienas dalykas atkreipia mūsų dėmesį. Žmonės pašnibždom kalba, kad pirmadienį apie 10 val. ryto Takniškių kaimo vieškeliu matę bėgant du civilius Alytaus link. Abu buvę tik su švarkais ir labai skubėję.

Aš iš pradžių nieko neįtariu. Tačiau Vieversys tuojau pastebi:

– Ar negalėjo Kapsas ir Vilnis nušauti miegantį Kariūną ir pabėgti į Alytų?

Nenoriu tikėti, tačiau kažkas panašu į tikrovę. Ne, jie negalėjo išduoti ir, be to, taip niekšingai, kaip klastingos gyvatės. Juk jie abu poetai, abu inteligentai, abu sielojosi mūsų tautos likimu. Norėdami sunaikinti apygardos štabą, jie, o ypač Kapsas, juk turėjo geresnių progų. Galėjo išduoti Vanagą ir mane, arba ir dabar, kai nebuvom dar išvykę. Aš nesu literatūros kritikas, tačiau tai, ką jie turėjo atsivežę, buvo sukurta širdies, bet ne liežuvio... Aš netikiu. Tokios niekšybės, tokio velniško išdavimo dar nebuvo partizanų istorijoje. Judas šiuo atveju būtų toli pralenktas. Juk Kapsas taip nuoširdžiai rašė „Raudonąjį rojų“. Kam reikėjo rašyti, jeigu tada taip pat galėjo išduoti? Mintys, narpliojimai, svarstymai mane vėl apima. Kuo gi reikėtų pasitikėti, jeigu tokie žmonės išduoda?

Pas Al. parašau Kregždei laišką. Skiriu susitikimą. Mums neapsimoka pas jį važiuoti: viena, nežinom padėties, o antra, Kregždė gali būti išvykęs. Jeigu Kregždė su savo vyrais bus namie, tai, gavęs mano

laišką, atvyks. Tik ta mėnesiena trukdo mūsų judėjimą. Kad bent kiek tamsiau būtų, o dabar viskas tiesiog kaip ant delno matyti. Net mūsų maskavimo chalatai čia nieko negelbsti. Mėnulis tarytum tyčiojasi iš mūsų.

Grįžtam į bunkerį visiškai sukvailinti. Žinom tik tiek, kad rado abu mūsų bunkerius: vieną pirmiau, o antrą vėliau. Kodėl rusai nepuolė abiejų bunkerių iš karto? Juk mūsų šie, išgirdę sprogimus ir šaudymus prie kaimyninio bunkerio, tikriausiai būtų iš savo bunkerio išbėgę. Čia vis tiek kažkas slypi.

Sekančią dieną Kregždė neatvyksta. Nemunas buvo Alytų. Jis mums pasakoja, jog „tikrai“ girdėjęs, kad žuvo keturi partizanai, jų tarpe vienas su barzda. Vadinasi, iš vieno bunkerio pabėgo. Žaibas taip pat. Nemunas sakosi girdėjęs, kaip vienas žmogus iš Ž. kaimo pamiškės tvirtinės, kad pirmadienio vakare matęs Žaibą ir dar vieną vyrą. O, kad tai būtų teisybė!

Vėl nutraukiam pas Al. Čia sužinom, kad ir daugiau žmonių matę Takniškių vieškeliu einant du civilius. Abu civiliai pasiviję žmogų, važiuojantį į Alytų, ir privertę juos vežti. Tą žmogų vienas asmuo atpažino ir pažadėjo mums kuo greičiausiai sužinoti jo pavardę. Jeigu taip iš tikrųjų yra, tai įrodymai mūsų rankose. Pakanka mums tik keletu tų civilių bruožų ar jų drabužių nupasakojimo, kad būtų galima atpažinti Vilnį ir Kapsą. Pirmą beveik netikėjau, kad abu mūsų „plunksnagraužiai“ taip pasielgtų, bet dabar abejonė, skaudi kaip pūvanti žaizda, įsismelkia į mano vidų.

Al. užsako mums pirtį, parūpina baltinius. Pirtin einu kaip robotas. Pradedu analizuoti Kapsą ir Vilnį ir vis tiek negaliu jokių būdu tuo patikėti. Tiesa, Vilnis pas mus visą laiką buvo surūgęs, apatiškas, neveiklus. Aš prisimenu, kaip jis mane kartą prašė išleisti jį namo motinos aplankyti. Aš tam griežtai pasipriešinau, ir jis daugiau tuo reikalu nebeužsiminė. Galbūt jau tada jis norėjo išsprukti iš mūsų? Gal jis nusivylė, pamatęs partizanų gyvenimą, žiaurią jų kovą ir likimą? Galbūt anksčiau jis, kaip poetas, įsivaizdavo mūsų gyvenimą geresnį, gražesnėmis spalvomis nudažytą, o čia jis sutiko tik pavojų, kovą ir mirtį? Jokio kito kelio čia nebuvo: mirtis arba laisvė. Viskas arba nieko, lygiai kaip Ibseno „Brandtė“. Geležinės valios, geležinių nervų, geležinės širdies čia reikia. Negali būti jokio nusivylimo. Kova iki mirties arba laisvės. Įstojai į partizanų eiles, tai tuojau pat atsisakyk nuo „kombinacijų“ „išlikti“. Gyvybė brangi ir ją saugok, bet to nedaryk kitų sąskaita.

Ar Vilnis buvo visam tam pasiryžęs? Sunku pasakyti, tačiau dabar man atrodo, kad jis buvo silpnavalis, nors pats jis tvirtindavo, jog mirti nebijęs. Ar Kapsas buvo taip pat toks? Tai komplikuočiau asmenybė. Jo, kaip jis visada sakydavo, aukščiausias tikslas – kūryba, visa kita – šalutiniai dalykai. „Ką tu daugiau vertini: tėvynę ar kūrybą?“ – klausdavom mes Kapsą. Jis pradėdavo „filosofuoti“, tačiau mes jį visada suriesdavom į „ožio ragą“ taip, kad neturėdavo ką atsakyti. „Dėl kūrybos galima viską padaryti“, – kartojo Kapsas. Kapsa nuotaika keisdavosi į dieną keletą kartų. Kartais, žiūrėk, jis linksmas, dirba noriai, o kartais krinta į tokį nusiminimą, jog sunku į jį būdavo žiūrėti. Atsigulęs ilgai neužmigdavo ir mąstydamas. Atrodė, tarytum nuolat su savimi kovodavo.

Aš vis galvoju apie Kapsą ir Vilnį ir vis dar negaliu sutikti su tuo, kad jie galėtų būti išdavikai, kurie nužudė miegantį Kariūną. Jų kūryba, kūryba... Aš skaičiau jų eilėraščius ir negaliu jokių būdu pasakyti, jog tai buvo atlikta mechaniškai. O, be to, Kapsas jau daug anksčiau mus žinojo, jis visus metus žinojo Gražuolį. Negaliu nieko sugalvoti...

Prieinam pirtį. Ji jau iškūrenta. Greitai nusirengiam ir prausiamės. Blogai, kad nėra vantų. Su Guoba bandom vanotis šiaudais, tačiau nieko neišeina. Po pirties pakeičiu pas žmogų batus. Malonus žmogus mielai juos atiduoda. Kad visi žmonės tokie būtų!

Kitą dieną sueinam su Kregžde ir Viesulu. Vadinasi, Viesulas gyvas! Sužinom, kad gyvas ir Žilvitis. Tuo būdu mūsų (apygardos štabo) bunkeryje žuvo Kariūnas, Kapsas ir Vilnis, o Žaibo bunkeryje (partizano Kazimieraičio rinktinės štabo) – Žaibas ir Vanagas. Gaila, nepaprastai gaila, bet lyg ir lengviau pasidaro, kad mūsų tarpe neatsirado išdavikų.

Truputį pasitariam. Pakeičiu atsišaukimų ir įspėjimų mokytojams platinimo laiką. Sutariam ryšį. Tuo tarpu reiks palaukti Vanago (Dainavos ap[lygardos] V[ado] ir e[inančio] Sr[ities] V[ado] p[areigas]). Su savimi pasiimu dar Viesulą. Viesulas čia žino kelius, pažįsta žmones, ir mums bus lengviau: nereikės graibytis kaip tamsoje. Guoba šias apylinkes gerai žino.

Sutariam rytoj kurti pirtį: mat Viesulas seniai prausęsis, o mums, nors ir išsipraususiems, nepakenks. Tačiau pirties nekuriame, o ryžtamės važiuoti į jvykio vietą.

Žmonės atkalbinėja, prašo nevažiuoti, esą ten dabar kasnakt rusai siaučia. Bet mes nepaisom nei žmonių prašymų, nei mėnesienos ir, pasiėmę porinę pastotę, traukiame „moterišku“ link.

Važiuojam budriai: žvalgomės aplink ir laikome paruoštus ginklus. Iki „moterišku“ nieko ypatingo. Ramu, tarytum nieko nebūtų atsitikę.

Pas „moteriškus“ randu laišką iš Vanago, kuriame rašo, kad šio mėnesio antroje pusėje būsiąs pas Tėvuką.

Takniškių vieškelis. Važiuojam greitai ir į kiekvieną artimesnę sodybą įbedame akis. Bet rusų, atrodo, šiandien nėra, ir mes be jokių nuotykių įvažiuojam į Kalesninkų mišką. Dar pora šimtų metrų, ir pasiekiam Žaibo bunkerį.

Širdys ima smarkiai plakti. Mįslė palengva tampa aiški. Pas „moteriškus“ ryšininkė mums papasakojo, kad viename bunkeryje žuvę keturi partizanai, kitame – vienas. Aš nieko nepratariau, tik pajutau, kad tuo, kuo aš visiškai negalėjau tikėti, dabar reikės tikėti.

Visas miškas išbraidžiotas rusų. Pėdsakai, pėdsakai... Netoli bunkerio pastebim ilgus ištryptus takus. Čia, reiškia, pradėtas supti bunkeris. Pirmoji linija nuo bunkerio per 150 metrų, antroji maždaug per 75 metrus, trečioji – per 50 metrų. Kur tik kelmas ar eglaitė, ten mongolo gulėta. Pro tokią masę prasiveržti buvo neįmanoma.

Štai ir toji vieta, kur buvo Žaibo bunkeris. Dabar juoduoja duobė ir aplink suverstos smėlio krūvos. Ieškom kraujo pėdsakų, galbūt rasim tą vietą, kur, išsiveržę iš bunkerio, kovojo mūsų kariai. Rusai patys pasakoje, jog čia buvę smarkiai gintasi. Tyrinėjam žemę, bet naktį kraujo pėdsakų negalim rasti. Kulku nukapotos pušelės liudija, jog čia virė kautynės, paskutinės garbingos ir mirtį atnešusios mūsų drąsiajam Žaibui kautynės...

Bunkerio lentos apdegusios ir išdraskytos. Tikras karžygiškumas: žuvo patys, kas tik bunkeryje buvo. Ant keliuko, vedančio į bunkerį, guli kažkoks skuduras. Pakeliam. Tai antklodės gabalas, visas permirkęs krauju ir apdegęs. Toliau matyti sulankstyti ir sušaudyti bidonai, kuriuose buvo laikomas vanduo. Bidonai pajuodę nuo ugnies ir dūmų. Visur valkiojasi popiergaliai. Vaizdas nykus. Mėnulio šviesa ir medžių šešėliai jį daro dar nykesnį.

Žaibe, mielas Žaibe, nejaugi tu žuvai? Nejaugi tau buvo lemta žūti dabar, kai mes kaip tik labiausiai esam tavęs reikalingi? Žiūriu pasilenkęs į duobės gilumą, tyrinėju akimis bunkerio angas ir stengiuosi įsivaizduoti, kaip vyko ši baisioji tragedija. Ir aš, rodos, matau tave, Žaibe, svaidantį pro bunkerio angas granatas. Tu paskutinį kartą nurodai vyrams, ką reikia daryti. Tai tu buvai tas, kuris išsiveržė į viršų su „pragaru“ ir kovėsi! Koks baisus turėjai būti savo priešams! Žaibe, brangus Žaibeli, tavęs jau nėra...

Ir mano viduje kaupiasi didžiulė neapykanta išdavikams. Prakeikti niekšai ir bailiai! O! Jeigu jūs mums patektute į rankas! Išstisus savo gyvenimo metus atiduotume, kad galėtume akis į akį susitikti. Pajustumėte ant savo kailio, kaip miršta išdavikai.

Prisimenu, kaip prieš dvejus metus aš ir Žaibas apžiūrinėjom bunkerį, kuriame žuvo Vytenis, Lordas, Nykštaitis ir Raktas...

Einam prie savojo bunkerio, esančio per kilometrą nuo Žaibo bunkerio. Keista – pėdsakų čia daug mažiau. Bunkeris buvo visiškai neapsuptas. Lubos įsmukusios į vidų. Aišku, kad bunkerį išsprogdino

patys rusai. Įšoku vidun ir kapstausi po lentgalius, tikėdamasis rasti dokumentų skiautelių ar šiaip kokių mūsų įrankių liekanų. Deja, visiškai nieko nerandu. Aiškus išdavimas ir lygiai toks pat, kaip minėjo Vieversys! Bunkerio sienos sukapotos mūsų paliktų minų šratų. Tai padaryta turbūt pačių mongolų mums apgauti, kad atrodytų, jog visi trys – Kariūnas, Kapsas, Vilnis – susisprogdinę patys.

Dabar aš jau turiu beveik pilną vaizdą, kas čia įvyko. Vilnis ir Kapsas sumanė grįžti atgal, tačiau tai buvo galima padaryti tik išdavus mus. Galimas dalykas, kad Kapsas su tokiu planu ir atvažiavo paskutinį kartą pas mus. Tai įrodo ir ta aplinkybė, jog Kapsas, vykdamas pas mus, pirmiausia užsuko pas Žiogą (Žaibo šeimininką), kad šis jį nuvestų pirmiau į Žaibo bunkerį. Matyt, jis dar gerai nebuvo įsidėmėjęs tos vietos, kur buvo Žaibo bunkeris, todėl norėjo geriau įsitikinti. Kol buvome bunkeryje aš, Vieversys ir Guoba, Kapsas ir Vilnis neišdrįso pradėti savo išdavikiško darbo. Bet kai jie liko vieni su Kariūnu, radosi puikiausia proga.

Gal jie jau seniai buvo numatę šią niekšybę? Vargu. Kai mes trise išvykom, jie galėjo laisvai išsikalbėti ir aptarti savo veikimo planus. Kuris iš jų sumanė ir įkalbėjo kitą tai padaryti? Aš manau, kad Kapsas. Jis įtikinėjo Vilnij, kad partizanauti nėra prasmės, nes vėliau ar anksčiau žūsią kaip ir visi kiti. O išlikti gyvam vilčių maža, nes bolševikai prieš partizanus pradėsią sustiprintą ofensyvą. Karas neteikia jokių vilčių, o jeigu jis ir bus, tai už kokių 20 ar 30 metų. Be to, čia, apygardos štabe, Vilnis vaidinąs nežymų vaidmenį, su juo niekas nesiskaitąs. Geriau išduoti ir tokiu būdu grįžti į tarybinių rašytojų eiles, gi čia, turint šitiek gabumų, atsiveriančios plačiausios perspektyvos gerai uždirbti, gerai gyventi.

Toliau mąstau, kas Kapsą galėjo paveikti. Galėjo jis pasisakyti tokiam Mieželaičiui, kuriuo taip pasitikėjo. Apie santykius su mumis, gi Miežėlaitis pranešė MGB. Ir galbūt MGB privertė Kapsą įvykdyti tą baisų planą. Iš pradžių Kapsas išdavė bunkerį pas G. Tai buvo pradžia, o toliau Kapsas jau buvo visiškai MGB rankose. Pasprukti nuo MGB negalėjo, nes MGB-istai būtų paskelbę, kad jis išdavė bunkerius pas Jobą ir pas G.

Žinoma, galėjo būti ir kitaip. Bet kaip ten bebūtų, progą savo išdavystei pradėti jie surado labai gerą. Kadangi sekmadienį mes atsikėlėm apie 5 val. vakaro, tai Kariūnas nuėjo gulti visiškai išaušus. Miegantį Kariūną nušovė, Kapsas ir Vilnis kuo greičiausiai išdūmė Alytaus link. Kaip tik žmonės matė juos bėgant. Žmonių pasakojimu, vienas iš civilių buvo apsvilkęs paltu, o kitas – tik švarku. (Vilnies paltas buvo paliktas pas Baurą, ir todėl jo nebuvo kaip paimti.) Štai kodėl mašinos važiavo taip vėlai (apie 1 val. vid. Europos laiku), štai kodėl rusai taip skubėjo ir apsupo tik tą miško dalelę, kur buvo mūsų bunkeriai. Štai kodėl prie mūsų bunkerio nebuvo jokių kautynių, štai kodėl neradom jokių dokumentų likučių, nes rusai ramiausiai bunkerį iškraustė, o paskui naktį mūsų minomis išsprogdino. Štai kodėl lavonai buvo griežtai saugojami nuo žmonių akių, leidžiant juos apžiūrėti tik partiniams. Gandai, kad buvo užmušti 7–8 partizanai, buvo paleisti pačių MGB-istų, norint mus suklaidinti. Tokiu būdu mūsų bunkeryje žuvo tik Kariūnas, o Žaibo – Žaibas, Vanagas, Šermukšnis ir Labutis (pastarieji du buvo atvykę pas Žaibą tik sekmadienio vakarą).

Tokios didelės niekšybės, tokios velniškos klastos mes jokių būdu negalim suprasti. Kokie žmonės pagaliau jiedu turėjo būti? Kur jų sąžinė? Ir tai padarė tie, kuriais mes pasitikėjom – inteligentai, šiokie tokie rašytojai, lietuviai, ateitininkai... Mes nerandam žodžių, kaip būtų galima visa tai apibūdinti. Ach, jūs niekšai, niekšai!.. Štai kokių žmonių pas mus dar esama!..

...Sužinojom, kad Bauro sūnų P. Vilnis ir Kapsas jau išdavė. Išdavė tą žmogų, kuris jiems tiek gero buvo padaręs, kuris jais rūpinosi ir saugojo daugiau negu pats save...

...„Aktyvas“ pasidarė iškart drąsus. Dabar į Būdų kaimą sribai eina nieko nebijodami. Ko gi jie dabar turi bijoti? Tie, kurių bijojo, jau negyvi...

Kiek Kapsas su Vilnim padarys dar išdavysčių? Daug jie nežino, tačiau Vilnis buvo pas kai kuriuos

mūsų ryšininkus. Dabar tų ryšininkų gal ir nesuims, bet anksčiau ar vėliau vis tiek juos sutvarkys... Man net galvą pradeda skaudėti.

Šiandien dienavosim kur nors netoli Būdos. Pervažiuojam per visą kaimą. Sukam pas ūkininką, gyvenantį tarp krūmų. Tokiu būdu, jei mongolai kartais ateitų pas jį, mes lengvai, prisidengdami krūmais, galėtume trauktis miško link. Arklius neiškinę pastatome kluone.

Šeima tuojau atsikelia ir pakloja lovas. Trise atsigulam, o vienas lieka sargyboje. Aš praguliu iki ryto, tačiau užmigti negaliu.

Štai toji naujoji inteligentijos „srovė“, kuri turėjo papildyti praretėjusias mūsų gretas! Toji „srovė“ mūsų gretas dar labiau praretino pačiu niekšingiausiu būdu. Ką blogo Kapsui ir Vilniai padarė Kariūnas ir Žaibas? Gi Vanago tyliu būdu ir lakoniška kalba jiedu žavėjosi. Iš mūsų jie patyrė tik atvirumą ir nuoširdumą. Tokiam Kapsui visada stengdavausi padėti, rūpinausi jo saugumu, išleisdamas į kelionę, o jis, niekšas, mums štai kaip adyginu. O, kaip jis atlygino!

Diena palengva praslenka. Temsta. Mums praneša, kad pas gretimus ūkininkus buvo mongolų. Mongolai buvo ir pas Baurą atsilankę. Bauro mergaitės, pasakoja, verkdamos bėgiojusios po kaimą, ieškomos degtinės, mat priešingu atveju mongolai suimti grasinę. Na, žinoma, argi Bauras galėjo tam pasipriešinti? Dabar iš jo viską gali paimiti, ir jis privalo tylėti.

Tikėjomės sueiti Žiogą (Žaibo šeimininką), tačiau ten, kur manėm jį rasią, pilna mongolų. Mongolai jau iš ryto į Kalesninkų kaimą mašinomis suvažiavo. Vis dar po mišką slankioja ir ieško kažkokio trečio bunkerio – „ginklų sandėlio“.

Nesutikę Žiogo, nusprendžiam vykti pas Kregždę. Oras šaltas. Sninga ir pusto. Vėjas drebia mums į akis dideles snaigių krūvas. Važiuodami negalim matyti, kas yra priekyje. Įvažiuojam į mišką. Čia ramu, pūgos nejaučiam, bet važiavimas labai prastas: savo porinėmis rogėmis kaip tik laviruojame tarp kelmų. Kas keletą šimtų metrų Viesulas „komanduoja“ išlipti, nes rogės nuolat užkimba už kelmų. Taip važiuojam daugiau valandos. Sustojam ties Kregždės bunkeriu. Puikus maskavimasis: visur lygu, „auga“ nedidelės eglutės. Tik išdavimo pagalba galima rasti tokį bunkerį.

Bunkeryje randam 7 partizanus. Su mumis bus iš viso 11. Bunkeris didesnis kaip mūsų. Įrengtas panašiai, nes per angą eina kelelis.

Kovo mėn. 24 d.*

Beveik po dvejų metų aš Punios šile. Čia atvykau vakar su Sauliumi ir Bijūnu.

Pas Saulių dienavojom troboje. Bunkeryje tik miegojom. Jų bunkeris šalia trobos, o anga įrengta troboje. Visa laimė, kad toje jų „skylėje“ neteko būti per dieną. Vietos joje labai maža. Vos ne vos visi sutilpome. Bunkerio lubos padengtos skarda, ir ja vanduo nuvarva į geldą, pastatytą ant žemės.

---

* Ažuolas – MGB agentas Tamulevičius

Saulius – Jonas Baranauskas

Bijūnas – Dominykas Balinas

Žilvinas, Žilvitis – Jonas Kedas

Linas – Antanas Macevičius

Lapaitis – Juozas Petraška

Vyturys – Vincas Juozaitis

Girinis – Juozas Puškorius

Klevas – Vytautas Subačius

Šmitas – Vladas Karpuška

Vilkas – Adolfas Trunsė

Liūtas – Pranas Baranauskas

Šiaudai, vandens pasemti, pūva. Bunkeryje gulėti šalta. Bandžiau galvą užsikloti antklode, tačiau kvapas toks bjaurus, jog galvą teko tuojau iškišti iš po antklodės.

Šitas bunkeriokas man visiškai nepatinka. Ir ne dėl to, kad jis mažas, neaukštas ir drėgnas, bet ir dėl to, kad blogiausiu atveju patiems angos jokių būdu atidaryti negalima. Anga užstatyta statine su grūdais, o ant šios – maišai su miltais.

Šiaip taip prasikankinam per naktį. Rytą prikelia mus šeimininkė. Lipam į viršų. Akys nuo šviesos raibsta. Diena slenka pamažu ir nuobodžiai. Paimu rašyti dienoraštį. Vėliau pasižymiu klausimus, kuriuos reikės su Vanagu ir Litu aptarti. Baigęs rašyti, sėdžiu prie stalo su savo nesibaigiančiom mintim. Stebiu šeimininkų šeimą. Kaip vis dėlto vargingai gyvena mūsų ūkininkai ir kiek daug dar reikia, kad jie galėtų gyventi kaip Vakarų ūkininkai. Štai ir čia: trobelė mažutė, joje tik vienas kambarys, kuris atstoja ir virtuvę, ir valgomąjį, ir miegamąjį, ir seklyčią. Langeliai nedideli. Sienos sukirmijusios, aptriušusios, lubos nuo dūmų pajuodavusios. Grindų nėra. Vietoj jų duobėta ir nešvari asla. Baldų beveik jokių. Stalas ir pasienyje ant kubilų padėtos lentos – tai ir viskas. Yra dvi grubiai sukaltos lovos. Tėvai užsikloja neaiškios spalvos marškom, o vaikai – jų čia penki – įvairiausiais drabužiais. Dieną jais vilki, o naktį jie atstoja užsiklojimą. Pirkioje jokių pagražinimo. Tiesa, kabo keli šventųjų paveikslai, bet ir tie nuo laiko, dūmų ir mūsų nustojo seniai būti paveikslais, o tik juodais popiergaliais. Pati šeima, atrodo, nesveika. Ir tėvai, ir vaikai išblyškę, pageltusiais veidais ir pamėlusiais poakiais.

Tačiau ne tik ši šeima taip gyvena ir atrodo. Daug kas mato tokį gyvenimą. Galimas dalykas, kad anksčiau buvo žymiai geriau, tačiau aš to nemačiau. Bet dabar visuotinis skurdas! Jokių gražesnio gyvenimo prošvaisčių. Vienintelis pasilinksminimas – samagonas, o po to neretai ir muštynės. Samagonas kaimą tiesiog užvaldęs. Jį varo ir geria visi, net vaikai. Tauta paskendus kraujuose, ašarose, juodoje neviltyje, tik samagone tarytum atrado savo paguodą ir laikiną nusiramimą. Kiek idiotų, kriminalistų, išsigimėlių, išeikvotojų, prostitučių ir bukapročių atneš šitie prakeikti metai Lietuvai! Kai kas sako, jog bolševikinės okupacijos metai ir kovos užgrūdins tautą. Plienas, girdi, liks. Galbūt liks tokių kaip plienas, kurie lydėsi ir grūdinosi šioje kovoje. Bet tokių bus nedaug. Daug plieno kovoje bus sunaudota. Liks daug daug surūdijusios ir iškraipytos geležies gabalų, o dar daugiau liks molio. Štai įrodymas. Geriausia tautos dalis kovoja ir miršta arba baigia savo dienas ištrėmime ir kalėjimuose. Kovoja visi idealistai, gražiausias tautos žiedas, nebijęs už savo tėviškę galvą paguldyti. Kovoja ir žūsta, nes nėra kovos be aukų, lygiai kaip nėra laisvės be kovos ir pasišventimo. Lieka bailiai, pataikūnai, girtuokliai, bevaliai bolševikinio aparato klapčiukai, kombinatoriai, veidmainiai... Šie lieka visi. Tik ne visi liks tie, kurie kovojo už tėvynę ir visų likusiųjų gyvybę...

Užtenka pažvelgti į partizanines kovas. Kiek buvo vyrų kaip ažuolų ir drąsių kaip liūtų pirmomis dienomis! Iš tų šiandien savo tarpe tik vieną kitą tematome. Prieš akis slenka ir slenka žuvusiųjų veidai. Kiek jų daug! Ištisas mirusiųjų pasaulis. Kas supras ir aprašys šitą pasaulyje dar negirdėtą karžygiškumą? Ar ateitis mokės įvertinti šių žmonių karžygiškumą? Dalis tautos supras, bet bus tokių, kurie visa tai su purvais sumaišys. Šliužams arų nesuprasti! Per daug jie prie purvo ir mėšlo pripratę, kad galėtų ką nors kilnesnio vertinti. Parazitas gali tik imti, bet ne duoti.

Kaimas, mūsų mielas kaimas su savo šv. Jonu Nepomuku, Izidorium Artoju ir Panele Sopulingaja, kurios širdis perverta septyniais kalavijais, ir tas pradeda keisti savo veidą. Pavargo nuo tos velniškos klastos ir teroro. „Blogėja žmonės“, – sako Saulius.

Žmonės ne blogėja, tik pavargo nuo per didelio nervų įtempimo ir ilgo laisvės laukimo. O tą galima pastebėti, kur partizanų mažiau.

Tik saulei nusileidus persikeliam valtimi per Nemuną. Keldamasis galvoju, kokia žiauri mirtis būtų, jeigu rusai staiga pradėtų šaudyti į mus nuo kranto. O kiek kartų mes taip jau kėlėmės per ežerus ir

upes! Daug kartų ir vis laimingai!

Myslinčiaus nerandam. Nervuojosi. Nejaugi jis pabūgo rusų, kurie už 1,5 km anapus Nemuno krečia miškus. Juk jis žino, kad aš atvyksiu. Teks visą parą praleisti Buroko ir Žilvičio bunkeryje. Bunkeris senas, kastas dar pereitais metais. Jo vidus pajuodęs nuo rūkstančios žibalinės lemputės. Buroko ir Žilvičio iškart nerandam, tačiau apie 2 val. nakties pareina ir jie. Myslinčius kažkur kaime dienavoja. Sniegas išvijo jį iš bunkerio. Pasirodo, kad Žilvitis yra sūnus to šeimnininko, pas kurį prieš dvejus metus, vykdami į Punios šilą pas Ažuolį, dienavojome. Pas juos, Nemuno krante, tada buvo įsitaisęs Myslinčius ir Pakštas. Linui išdavus bunkerį, Žilvičio šeima buvo suimta ir ištremta. Žilvičiui su seserimis pavyko pabėgti. Dabar Žilvitis partizanas.

Atsigulu. Burokas, užkūręs krosnelę, verda kruopas. Tie jo „kulinarijos prajovai“ tęsiasi iki pat ryto. Oras tyras ir nepaprastai gražus. Tai jau ir pavasaris. Jį tarytum ateinantį matau, o dar labiau jaučiu savo širdyje. Koks mielas tu esi, pavasari, po šitos negailestingos, mums tiek daug aukų atnešusios žiemos!

Į bunkerį lįsti nenoriu ir kurį laiką stoviu ties anga ir traukiu į plaučius gryną orą. Tai šiame šile prieš keletą metų virė partizaninis gyvenimas! Dabar jame kada ne kada gyvena 2–4 partizanai. Tada, prieš dvejus metus, mes buvom susitikę pas Ažuolį „Saulių salėje“. Iš toje „salėje“ pasitarimuose dalyvavusių partizanų telikom Vanagas, Lakštingala ir aš. Linas tapo išdaviku. Lapaitis ir Vyturys paimti gyvi, tačiau nieko neišdavė. Girinis, sako, prigėręs Nemune. Rugys žuvo nuo išdaviko. Žaibas žuvo per išdavimą, Labutis taip pat. Pakštas, Klevas žuvo Linui parodyjus bunkerį. Gandras žuvo su Šmitu, Vilku, Liūtu ir Ažuolaičiu. Visi žuvo nuo išdavikų rankų. Tiek vyrų tada buvo, tiek sumanymų, svajonių, ketinimų, o dabar viskas po žeme. Tik tos pušys ir eglės kaip tada, taip ir dabar tebeošia. Bet ir tos negailestingai naikinamos. Medžiams ir tiems sunku išlikti!

Lendu į bunkerį. Viduj tamsu kaip pragare. Kad tik Myslinčius vakare atsirastų, tada trauktume pirmyn. Negaliu nusėdėti vietoje.

Balandžio mėn. 25 d.

Ties bunkerio anga auga ieva ilgomis nukarusiomis šakomis. Sprogsta lapai. Vasarą sužaliavusios šakos bunkerį visiškai uždengia. Keletą metrų žemiau vingiuoja mažutis upelis. Jo abu krantai apaugę tankiais krūmais. Žydi žibutės ir purienos. Šitas bunkeris – tikra vasarvietė.

Visa gamta ir oras kvepia pavasariu. Deja, mes juo negalime pasidžiaugti. Turime tenkintis tuo, kad pro mažą angos plyšelį matome ievos šakelę, keletą prasiveržusių saulės spindulių ir girdime čiulbant lazdynų krūmuose paukščius ir čiurlenant upelį.

Kokios puikios dabar naktys! Taip maloniai šiltos, mažučio vėjelio gaivinamos. Eini per laukus ir stengiesi kvėpuoti pilna krūtine.

Koks puikus galėtų būti žmogaus gyvenimas, jeigu ne šitas velniškas teroras! Širdį protarpiais sugelia kažkoks nerimas. Ir visada jis mane, o gal ir visus kitus aplanko tada, kai mūsų gyvenime pasirodo truputį laimės ir sėkmės. Tada tarytum kas viduje šnibžda, jog mums negali sektis, jog turi kas įvykti, kas mūsų planus apverstų aukštyn kojom. Ir lauki kažko... Bet ko? Tik nelaimės, tik nepasisekimo...

Vanagas, Viesulas ir Guoba išvyko naujo bunkerio kasti. Aš su Vieversiu likau sutvarkyti paketų persiuntimo. Taip pat reikia parūpinti Rainiui pistoletą ir pakeisti savo batus, nes dabartiniai vos ant kojų laikosi...

... Mūsų apylinkėje priviso gana daug šnipų. Po Žaibo ir kitų žuvimo visokie gaivalai vėl pakėlė galvas. „Aktyvas“ vėl gieda seną giesmelę, esą partizanų jau nelikę ir todėl nesą ko bijotis.

Kolchozinės propagandos būgnas dunda vis garsiau ir garsiau. Kur tik mažiau partizanų, tas būgnas tiesiog apkurtino žmones, ir šie, nerasdami išeities, stoja į kolchozus. Neseniai man pasakojo, kad kai kur sribai palikę žmonėms tik gyvenamuosius trobesius, o žemę atėmę ir pradėję arti badą nešančiais savo traktorais.

Kolchozai – viena iš opiausių partizanų pasikalbėjimų temų. Visi svarsto, kas būtų, jeigu tokia būklė tęstųsi ilgiau.

Iš tikrųjų šiai kolchozinei baidyklei, remiamai ginkluotų MVD-istų ir sribų gaujų, ilgainiui negalėsime priešintis. Galėsime ūkių sukolektyvinimą užvilinti.

„Kažin ar mes išsilaikysime, jeigu visur bus kolchozai?“ – samprotauja ne vienas iš mūsiškių. Išsilaikyti būtų galima, tik reikia nepaprastai apsikrius veikimo taktikos. Daug gerų žmonių ir tuose pačiuose kolchozuose, bet privis nemažai ir šlamšto...

O žmonės neduoda ramybės. Kaip sunku žmogui atsakyti į klausimus: „Kas bus, vyrai, kai mus visus į kolchozus suvarys? Sakykit, ką jūs manot, ar gali šiais metais karas būti, ar ne? Sako, kad Amerikoje labai komunistus persekioja... Vienas iš Kauno šnekėjo, o jam pasakojo vienas tarnautojas...“ Ir taip kasdien, ir taip be galo. Ramini žmogų kartais kaip įmanydamas, pasakoji, ką tik geresnio sugalvoji, o kartais nieko nepasakai. „Nieko, gaspadoriau, taip ilgai negali būti“, – bendra fraze atsakai. „Aš ir taip manau, bet pakol kas bus, tai mus čia visus išdusys. Anava prie Šiaulių, Jonišio, sako, jau visur kolchozai.“ Pasakai žmogui, kad tai laikinas dalykas, bet širdy esi abejingas viskam.

Žmonės žiūri į Vakarus, ieško mažiausios prošvaistėlės, džiaugiasi mažiausiom smulkmenom, iškraipo ir keletą kartų padidina visokius faktelius... Bet Vakarai šalti. Pabaltijo tarytum nėra buvę. Jei esi didelis ir galingas – teisė tavo pusėje. Tada tave mato ir apie tave kalba. Kinijos komunistai subombardavo anglų laivą, užmušdami 44 jūreivius, ir koks baisus skandalas! O mes kasdien daugiau netenkame, ir nė žodžio. Galbūt tai pakenktų Anglijos-T. Rusijos prekybiniams santykiams?..

Gegužės mėn. 3 d.

Prieš kelias dienas teko sutvarkyti visą eilę reikalų.

Turėjau susitikti su Audrūnu, bet nepavyko. Pasirodo, Audrūnas buvo atvykęs penktadienį. Matyt, mano laiško, kuriame susitikimas buvo skirtas pirmadienį, jis negavo. Išėiti partizanauti, atrodo, jis nesirengia. Aš pilnai suprantu jį: jam gaila savo tėvų. O gal ir savęs, bet vargiai.

Dabartinis Audrūno gyvenimas lygus gyvenimui ant parako statinės, kurios knatas jau paruoštas uždegti. Kapsas, aišku, išdavė jį. Be to, MVD-istai pas mus bunkeryje rado jo pranešimą. O pagal rašyseną jie lengvai iššifruos tapatybę. Audrūnas, žinoma, naiviai galvoja, pasikliaudamas vien tuo, kad MVD šiuo momentu nekliudo. Aš garantuoju 100%, kad MVD žino, jog aš su Audrūnu palaikau ryšius. Jeigu jo dabar nesuims, tai tik dėl to, kad laukia puikesnės progos, kad galės jį tiesiog už rankos nutverti, arba – greičiausiai taip ir bus – jį nuolat seka ir tikisi užėti ant mano pėdsakų.

Audrūnui dabar yra pati geriausia proga stoti į mūsų eiles. Gaila, kad jis to nenori padaryti. Daug yra tokių, kurie laukia, delsia, kol MVD-istai juos suima ir ištremia. Vietoj to, kad mūsų sąjūdį stiprintų, įneštų naujos jėgos, iniciatyvos, sumanymų, atsiduria Uraluose ir ten anglis kasa... Tai lyg strauso „politika“, kuris, jausdamas pavojų arba bėgdamas nuo jį persekiojančių medžiotojų, staiga sustoja, įkiša smėlin galvą – atseit niekas nemato, pavojus praėjo, galima būti ramiam...

Visur ir visais laikais buvo kalbama apie pasiaukojimą, tačiau darbais įrodyti pasiaukojimą yra didelis dalykas. „Tepajaučia kiekvienas pasiaukojimo didingumą...“ – sakoma mūsų LLKS kreipimesi į kovotojus. Kas moka pilnai ir šventai pasiaukoti, tas, aš laikau, yra laimingas žmogus, nes jis nugalėjo save, t. y. didžiausią kliūtį pasaulyje; todėl jis jaučia tikrą laimę, tikrą pasiaukojimo, kančios saldumą, didingumą, ir visa tai jį iškelia aukščiau kitų.

Šioje kovoje aš matau tik vieną vienintelį tikslą – laisvę arba mirtį. Bet mirtis nėra visada pilnas pasiaukojimas. Aš noriu ir stengiuosi eiti pilno pasiaukojimo keliu, bet, deja, tebesu tik pusiaukelėje. Jau daug ir daug ko išsižadėjau, tačiau dar toli gražu ne visko. Aš vis dar tebesu prisirišęs prie savo asmeninių patogumų, prie savęs... Na, aš nemoku to rašalu išreikšti...

Audrūnui aš jau nurašiau daug laiškų, kuriuose kviečiau pereiti pas mus, bet, deja, jis man aiškaus atsakymo nedavė. Jis turi tvirtą kozirį rankose – tai jo tėvai, ir aš nieko negaliu atsakyti. Aišku, gaila senų tėvų. Jeigu jis išeis, tėvus ištrems, ir jie kažin ar galės pakelti tuos vargus Uraluose. Kitaip sakant, pasidarai tas, kuris tėvų mirtį priartina. Aš toks jau tapau, ir dėl to man sunku, pasiutusiai sunku kartais būna. Iš kitos pusės, aš jaučiu, kad mano meilė brangiai, nuvargintai smūtkelių Lietuvai diena iš dienos taip didėja, jog aš galbūt net per daug mažai apie tėvus pagalvoju. Gal aš sunkiai nusidedu, bet Dievas, kuris vienas mato mano vidų, gal nesmerks manęs, nes tai, ko aš siekiu, apima ne vien tik mano šeimą, bet daug lietuviškų šeimų, motinų, tėvų, brolių...

Būtų gerai, kad Audrūnas stotų į mūsų eiles, nes inteligentas mums atstoja dešimtį partizanų, jei jis į bendrą darbą įdeda dalį savo sielos. O Audrūnas galėtų toks būti...

Per šias kelias dienas daug laiko sugaišau, kol susiradau anteną, izoliuotos vielos ir izoliacijos. Tai menkniekiai, bet kaip sunku juos įsigyti. Kažin ar kas supras, kad daug partizanų tik dėl tokių „menkniekių“ galvas padėjo...

Šiandien susipakavome visus daiktus ir ruošėmės paimti pastotę ir vykti, bet atbėgo ryšininkė ir pranešė, kad ten, pro kur mums reikia važiuoti, mongolai daro kratas. Taigi teks dieną palaukti...

... Grįžtam į savo „vasarvietę“ prie upės. Pakeliui užsukame pas vieną „šlėktą“. Jis mums padovanoja automatą. Trūksta kai kurių dalių, bet žadėjo rytoj surasti likusias. Automatas gerokai parūdijęs, bet Rainys, pasėdėjęs porą dienų, padarys jį baltą. Svarbiausia, kad vamzdis neišsišaudęs.

„Šlėktelė“, kaip ir visi žmonės, skundžiasi kolchozais. Jau yra savanoriškai pasirašiusių pareiškimus stoti į kolchozus. Beveik visi šie savanoriai yra sribai, gyvenantieji miesteliuose ar prie miestelių.

Paskutiniu metu partinis aktyvas jau kitaip pradėjo žmones įtikinėti kolektyvinių ūkių santvarkos „pranašumu“. Į valsčių susišaukia ūkininkus ir čia po vieną išsikviečia į atskirą kambarį, kur kokie 4–6 „aktyvistai“ keiksmiais, grasinimais ir kumščiais įrodinėja „pranašumą“. Kartais žmogelį šiais „įrodinėjimais“ taip suglumija, jog šis neištveria ir pasirašo. Na, ką gi – ir pats Stalinas yra pasakęs, kad valstiečių negalima jėga versti stoti į kolektyvinius ūkius, bet tik gražumu. Anot jo, patiems žmonėms reikia leisti įsitikinti tos naujosios ūkinės santvarkos pranašumu. Na, ir „stropiai“ vykdo Stalino įsakymą „aktyvistai“. Tik tie lietuviai: ir mažžemiai, ir vidutiniokai, ir „buožės“ vis tokie kietasprandžiai! Pripratę prie seno, „naujovių“ nelabai paiso.

Gegužės mėn. 22 d.

Lito, Balandžio ir Tigro vis tik pavyko sulaukti. Šiaip taip nušlubavome į sąskrydžio vietą. Ir štai šiandien jau po sąskrydžio. Visi atvykusieji išsiskirstė, nuaidėjo atsisveikinimai, linkėjimai.

– Viso geriausio! Sudievu!

– Laimingai! Saugok galvelę, nes jau nedaug mūsų liko.

– Sėkmės ir laimės!..

Kažin ar po kokių metų liks bent pusė šiame sąskrydyje dalyvavusiųjų? Iš 1947 metų apygardos sąskrydžio telikom Vanagas, Lakštingala ir aš, – visi kiti žemėn nuėjo.

Posėdis – šaltu oficialumu dvelkiantis žodis. Jį ištarus, prisimeni nejučiom senus archyvus, nuobodžiais raštais ir bylom apkrautus stalus, prisimeni dulkėtas sales ir įvairiausio plauko plunksnagraužius su nublizgintomis alkūnėmis... Posėdis... ir matau prieš save ant nosies galo pakabintus akinius, girdžiu popieriaus šnabždesį ir monotonišką skaitančiojo balsą... Posėdžio metu būtinai turi marinti miegas: mat jau tokia atmosfera... Mūsų posėdis vyko visiškai kitomis sąlygomis... Dulkėtos salės nebuvo, ir ją atstojo miškas, kuriame buvo pilna įkyrių uodų, nuo kurių puolimo visi gynėsi medžio šakutėmis. Nebuvo čia per daug ir popieriaus, bylų, raštų... Tik tiek, kiek planšetėje kas atsinešė. O kiek jų ten galėjo būti, lengva įsivaizduoti, jeigu kiekvienoje planšetėje buvo pilna šovinių, apkabų, granatų, vaistų, kai kurių asmeninių dalykėlių, nuotraukų... Raštams ir byloms vietos nebuvo. Visa tai tilpo galvoje. Tik Vanagas atsinešė kuprinę, prigrūstą popierių.

Posėdį atidarė ir jam pirmininkavo Vanagas. Aš ir Diemedis sekretoriavome. Posėdis truko dvi dienas. Pirmąją dieną buvo aiškinami LLKS Tarybos nutarimai bei naujieji organizaciniai potvarkiai. Naktį visi miegoti lauke nepasiliekam, nes netoli mongolai, atvažiuavę su 30 sunkvežimių, krėtė aplinkinius kaimus ir krūmynus. Apie kratas sužinojome tik per pietus. Posėdžiaudami stengiamės kalbėti ir laikytis kiek galima tyliau. Kelis kartus pirmąją dieną buvo paskelbtas lyg ir aliarmo stovis. Subraškęjus šakoms, visi griebdavomės už ginklų. Laimė, kad mongolams neatėjo į galvą krėsti šito miško. Priešingu atveju būtų sunkiai išvengę ugnies.

Sekančią dieną buvo ramu. Prasidėjo apygardos vado rinkimai. Tiesa, iš pradžių buvo renkamas Sr. atstovas į Vyr. Vadovybę. Kandidatai į Ap[pygardos] V[ado] postą buvo trise: Rimvydas, Diemedis ir aš. Diemedžio kandidatūra savaime atkrita, nes be jo nebuvo kito asmens, kuris galėtų vadovauti Šarūno rinktinei. Slaptu balsavimu ApV buvau išrinktas aš. Taip pat man buvo pavesta laikinai eiti ir Kazimieraičio R[i]n[ktinės] V[ado] pareigas. Šarūno RnV liko Diemedis, Dzūkų RnV – Balandis.

Palietę visą eilę klausimų, susstatėm protokolą, pasakėm baigiamąsias kalbas ir išsiskirstėm.

Taigi dabar aš pustrečio šimto gyvų ir apie tūkstančio žuvusių partizanų vadas, gyvųjų ir žuvusiųjų „valdovas“... Nuo manęs pareis visas apygardos veikimas, ant manęs guls visa atsakomybė, ir jeigu atsiras kaltinimai, tai man galbūt jų bus šimtai.

Po visų tų ceremonijų aš pasijutau be galo pavargęs ir toks vienišas kaip niekada. Taip, rodosi, norėtusi atsidurti kokioj nors ramioj ramioj vietoj, kur visiškai nėra žmonių, o tik žydintieji sodai su dūzgiančiom bitėm, vijokliuose paskendę namai, pilni gražių raminančių knygų... Ach, jūs auksinės pasakos, kodėl tik jumyse gyvas toks gyvenimas, bet ne žemėje?.. Koks velniškai bjaurus tas žmogus! Kam jis turi būti, skandinti, žudyti kitus vien vargą kenčiančius žmones? Kam jis pasėjo neapykantą ir klastą, veidmainingumą?.. Vergilijau, Vergilijau, kada grįš tavo apdainuotas auksinis amžius?..

Kvailas aš svajotojas. Nėra pasaulyje žydinčių sodų su dūzgiančiom bitėm, jei tų sodų tyro grožio ir raminančio bičių dūzgimo pirmiausia nejauti savo sieloje. Kas žmogaus viduje glūdi, tas ir išoriniame pasaulyje atsispindi.

Gegužės mėn. 27 d.*

Šiandien nakvojome sename Kregždės bunkeryje. Vakar čia atėjome pasiimti kai kurių daiktų. Galvojom, kad daiktus patys pajėgsim nusinešti, tačiau, pasirodo, reiks imti pastotę.

---

* Kregždės žmona – Bronė Diksaitė –Savickienė (slapyvardis Gražina)

Iki sutemos dar dvi valandos laiko. Susipakavę daiktus, laukiam pastotės. Vieversys kaip tikras vieversys niūniuoja dainą. Jis turi neblogą balsą, ir jo dainos mane kažkaip liūdnai nuteikia ir sukelia vis naujus prisiminimus.

– Greit pušų tankmėj tu dingai kaip sapne...

Tai Lordo mėgstamoji daina. Su Lordu kaip tik vaikščiojau savo pirmomis partizanavimo dienomis šiose vietose. Tada čia buvo stebuklingai ramu, o dabar kiekvieną naktį pasalauja rusai. Atrodo, jog priviso šnipų.

Šiandien pagaliau jau visiškai susitvarkyta. Bunkerio vidus, atnešus vakar čiūžinius, pagalves ir antklodes, pasidarė gana jaukus.

Šiame bunkeryje gyvensim septyniese: aš, Kregždė, Vieversys, Šamas, Audrūnas (jeigu atvyks) ir Kregždės žmona. Pastaroji pas mus šeiminkaus. Šiuo atžvilgiu mums bus gal ir geriau, nes maistą nešti reikia gana toli ir per ilgą laiką gali išsišifruoti. Bloga, kad negalėsime išsivirti sriubos, bet ką padarysi – ją atstos kava...

Vakar gavau iš Radvilos, Audrūno brolio, laišką, kuris mane gana nemaloniai paveikė. Radvila rašo, jog jis ir Audrūnas „nutarę laikytis tol, kol galima“. Taip pat priduria, esą mes visiškai nereaguoją į jų tėvus. Štai ir vėl gaunasi keblumas: ar kartais Radvila neprivers Audrūno apsigalvoti? O gal Audrūnas pasirinko vilkinimo taktiką, tai yra savo įstojimą į mūsų eiles uždelsti ko tolimesniam laikui?

Keistai atrodo ši padėtis. Mūsų sąjūdis gali laikytis tol, kol jame yra pakankamai inteligentinės pajėgos; jai išsekus, sąjūdis žlugs. Tuo tarpu mūsų inteligentai tik tada ryžtasi įstoti į partizanų eiles, kada tiltai ir lieptai į legalų gyvenimą jau visiškai sudeginti. Bet visa nelaimė, kad jie tiksliai negali atspėti, iki kol būtent galima laikytis. MVD-istai nepraneša, kada suims, o savo aukai galą paruošia tada, kada ji mažiausiai to tikisi. Pagaliau visi laikosi „kol galima“, t. y. iki suėmimo, gi suėmus „laikytis“, aišku, negalima ir ką nors gero sąjūdžiui padaryti nebeįmanoma.

Ir čia nuolat ir nuolat susiduria dvi didelės pasiaukojimo rūšys: arba, įstodamas į mūsų eiles, paaukoji savo tėvus ir įsijungi į kovą, lengvini ją, padedi visai tautai, žadini ją; arba savo tėvų labai lieki iki tol gyventi, kol tave suima ir išveža, galimas daiktas, kartu su tėvais. Antruoju atveju sąjūdis nieko gero iš to negauna. Priešingai, Tarybų Rusija tavo jėgomis stiprina savo galią. Tėvų netekti ar juos įstumti į vargą – didelis dalykas, nusikaltimas, bet dar didesnis nusikaltimas, jeigu tautai nieko neduodi, jeigu tėvynę apleidi tada, kada ji labiausiai tavęs reikalinga. Tėvynės gerovei jokia auka nėra per didelė. Kiekviena auka yra teisinga ir reikalinga, jeigu ji prisideda prie tėvynės kančių palengvinimo.

Birželio mėn. 6 d.

Šaltas, truputį ūkanotas rytas. Tokia pati ir mano nuotaika. Jau trečia diena, kaip bastausi su Kregžde, Viesulu ir Vieversiu po X apylinkes, nesulaukdamas Audrūno. Minėjo, kad 3, 4 ar 5 d. atvyks būtinai, tačiau neatvyko. Darbas nepaprastai trukdosi, neina taip, kaip norisi, o laikas bėga, ir gana. Svarbiausia, neturiu tinkamo padėjėjo, o taip pat jokių priemonių: nei rašomosios mašinėlės, nei popieriaus, nei padoraus radijo aparato – vienu žodžiu, nieko. Galvojau įsibrauti į miestą ir nutverti iš N. mokyklos raš. mašinėlę, bet pasirodė, kad ten jos nėra. Mašinėlių yra miesto centre, bet dabar, vasaros metu, kada tokios trumpos naktys, paimti jas sunku, be to, Nemunas kliudo...

Šiomis dienomis užsčiau popieriaus, kalkės ir kitokių dalykų nupirkti. Galgi nupirks. Raš. mašinėlė kainuoja virš 8000 rb. Didelis pinigas, ir jo mes neturim. Apgalvojau visokius būdus ir nieko gero

sugalvoti negalėjau. Neturiu žmogaus mieste, kuris šiuo reikalu galėtų padėti.

Kodėl gi Audrūnas neatvažiuoja? Toks betikslis bastymasis man iki gyvo kaulo įkyrėjo. Lauki ir, svarbiausia, nežinai, ar sulauksi. O gal jis apsigalvojo nevažiuoti?..

Panosėje bastosi šnipai, provokatoriai, stribai, ir pikta darosi, kad dėl begalės reikalų negali tų niekšų sutvarkyti. Mūsų „vasarvietės“ šeimininkas pasakojo, kad, mums tik išvykus, pas jį buvo užėjęs vienas provokatorius. Vaizdavo iš kažkur pabėgusį ir besislapstantį žmogų ir prašė pinigų. Negavęs, ko norėjo, pradėjo grasinti kolchozais. Šeimininkas nubėgo mums pranešti, tačiau mūsų jau nebuvo. Gaila! Būtum parodę jam kolchozus!

Mano draugai, užsikloję galvas marškomis, knarkia. Vieversys net žemę drebina. Miega jis visada kietai ir kokioj padėty atsigula, tokioj ir atbunda. Atsigulė su kepure, ir ši dabar taip juokingai karo ant ausies. Nesusilaikau nenusijuokęs.

Viesulas nekarkia, bet miega giliai, retkarčiais taip smarkiai pasijudindamas, kad net mane į šalį nubloškia. Kregždės iš po antklodės kyšo tik plaukai ir batų galai.

Šįryt mes stovyklą įsitaisėme stačiai skardžiuje, nedidelėje 2x2 m aikštelėje. Čia mes vos sutelpam, bet geresnės vietovės šiame skardžiuje nerasi. Jei ne ši aikštelė, tektų už medžio prisirišus miegoti – kitaip nuriedėtum į upelį.

Šalta... Reikia užsirūkyti, nes miegas marina. Pasirodo pirmieji saulės spinduliai. Diena gal bus giedra ir šilta.

Papiroso dūmai mane truputį prablaivo. Pasižiūriu žemyn. Už upelio pro medžių šakas matyti pieva. Nejučiom prisimenu savo pasikalbėjimą su „Dziedomoku“. „Dziedomokas“ – tai senas, apie šešiasdešimt metų amžiaus žmogus, pas kurį pernai Žaibas iškasė bunkerį. Pas jį mes gyvenome paskutiniąsias šios žiemos savaites, kada mūsų „namus“ išsprogdino MVD-istai. Jei ne šis bunkeris, būtum turėję eiti pas ūkininkus dienavoti.

Šitas „Dziedomokas“ – taip jį praminė Guoba – savotiškas „politikierius“. Kada pas jį neužėini, jis vis pradeda kalbėti apie „česą“, keikti valdžią, amerikonus ir anglus, girti Hitlerį ir t.t. Ir jo kalboms, išvedžiojimams, samprotavimams ir dejavimams nebūna galo.

– Nu, jūs sakysit man, vyrai, ar nieko nenujauciat? Kap cia dar su čėsu, ar jau tep pasiliks?.. – taip maždaug visada pradeda „Dziedomokas“.

Na, ir aš pradedu savo politinės padėties „įvertinimą“. Senis klausosi, pakši pypkę ir dejuoja.

– O Jėzus, o Jėzus, tokis raiscinis gyvenimas... Kad jieį svietelio nežinotų, ciej anglai ir ciej amerikoniai... Jei tep Hitleris, tai jau seniai karų būt jiem paskelbjs! – niršdamas kalba senis.

Aš jam aiškinu, kad, girdi, negalima karo taip greitai pradėti. Pirma reikia gerai pasiruošti. Ir visas pasaulis taip daro, visi ginkluojasi ir laukia progos. Hitleris greit pradėjo, greit laimėjimų sulaukė, bet iki galo neištvėrė ir prakišo.

Po ilgų mano išvedžiojimų senis, rodos, lieka įtikintas, tačiau tuojau vėl klausia:

– Kap jūs manot, ar šiais metais bus kas?

Į šį klausimą vengiu tiesiog atsakyti. Pasakęs, kad karas bus, senio nesuraminsiu. Reikia įrodyti. Ir vėl aiškinu, kad karas nežinia kada prasidės, tačiau jis bus netrukus, o dėl to, kad... ir t. t., ir t. t.

Ir „Dziedomokas“ vėl pradeda skųstis gyvenimu:

– Tai gyvenimas, tai gyvenimas... Ir kas jų išmislijo, tų prakeiktų valdžių. Nieko žmogui nepačina, bet skūrų paskucinį numauna. Kad ir va šicie kolkozai... Dziewas žino, jei tep dar trauksis ir šiemet karo nebus, visus žmonis į kolkozus suvaris. Ir tos duoklės! Kad jieį svietelio nežnot! Nežnai žmogus, nei kū daryc, nei kur aic, nei rankas pakeli, nei kojas panėši, galva ūžia nuo klapatų... Kol miegi žmogus – dar nieko, ale kai cik užsikeli ir vėl pradėdzi mislyc, galvoc, ir nežinai, kas pradėc... Kad nor tos žemės ciek nebūt, tai dar dar... Bet dar visus raistus, revus supylė, suteškino, supyškino...

Čia senis, matyt, norėjo pasakyti, kad visus jo raistus ir griovius įskaitė į dirbamos žemės plotą. Kalbėdamas senis taip susijaudina, kad jo balsas tampa plonas, kartais pereidamas net į spieгимą.

Senio būdą žino ir visi kaimynai. Štai jis aria, staiga užsigalvoja, atsisėda ant žemės ir mąsto. Pamatęs pirmą pasitaikiusį kaimyną, meta arklius ir bėga pas jį. Iš pradžių kalba apie orą, javus, gyvulius, apie įvairius gandus, na ir pagaliau:

– Kap tu manai, ar čia kas išeis ant gero, ar ne? Velniai čia žino, žmonės visap kalba...

Saulė jau leidžiasi ir pasiekė medžių viršūnes. Šalta vėsoma dvelkia nuo Nemuno. Medžių viršūnėmis pralekia lengvas vėjas. Miškelis tai šlama, tai vėl nutyla, kad girdėti tik paukščių čiulbėjimas.

Jau nuo pat ryto mongolai drebina orą, šaudydami iš savo tankų. Patrankų gaudimas aidi Nemuno slėniais. Komunistai nesnaudžia. Kaip būtų malonu girdėti tą gaudimą iš Vakarų ateinant...

Į mano vidų įsismelkė lengvas nerimas. Iš kur jis – nežinau. Juk jokio pavojaus nėra. Priešingai – čia taip ramu. O tas nerimas mane visada apima, kai būna ramu, kai neturi darbo. Kaip koks neprašytas, įkyrus svečias jis visada trukdo mano ramybę. Nuotaika tada kažkokia suniukusi. Sėdžiu, rodos, galvoju, bet mintys nieko nesiekia. Beprasmiškai stebiu vėjo judinamas šakas, girdžiu, kaip kažkur ūkininkai šnekasi... Toks jau gyvenimas. Ant sielos užgulė kažkokia sunki našta, tarytum su krauju suaugo melancholija. Sunkiu atodūsiu noriu visu tuo atsikratyti, bet neįmanoma. Per šešerius metus suaugo toji melancholija su visomis mano širdies skaidulomis...

Šiandien baigiau skaityti Tolstojaus „Prisikėlimą“ ir apysaką „Kaukaze“. Koks puikus rašytojas ir kokios geros, malonios jo knygos! Autoriaus jau seniai nėra gyvo, o jo knygos liks gyvos amžinai...